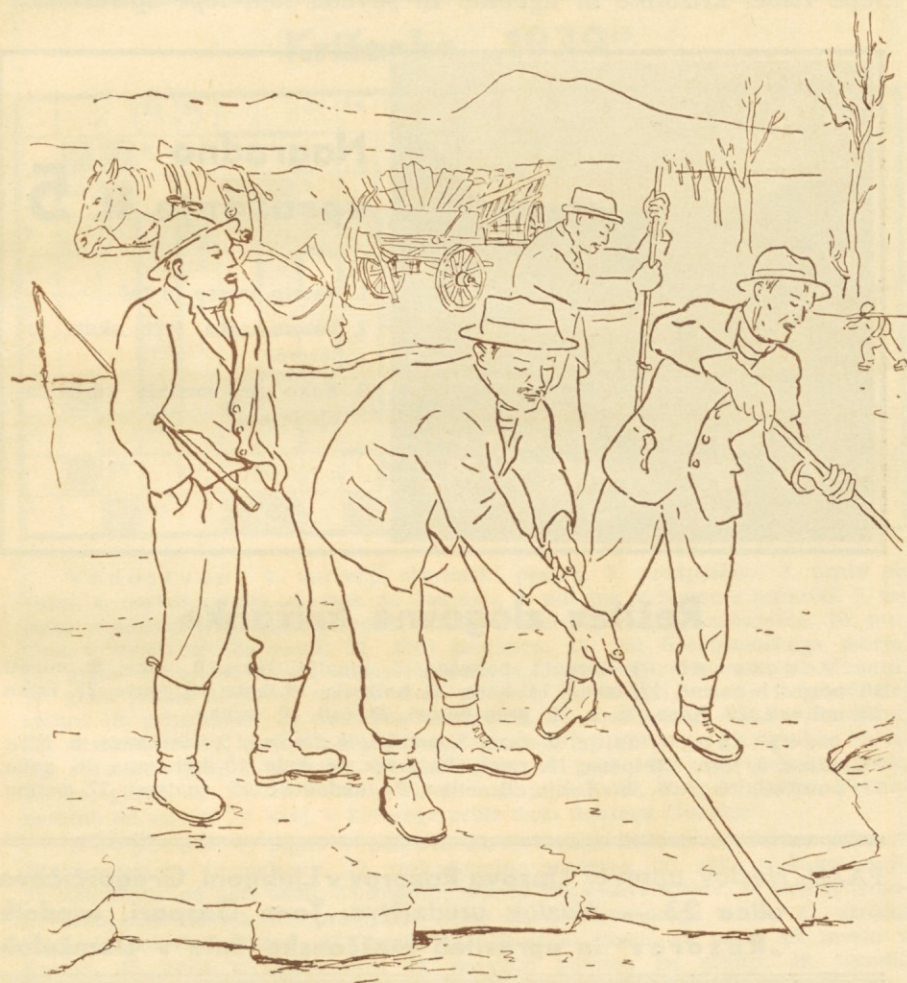

RAZORI

LIST ZA DORAŠČAJOČO MLADINO

LETO VII

5

1938 - 39

Ministrstvo prosvete je z odlokom S.n. br. 40984 od 29. oktobra 1937 ponovno priporočilo „Razore“ za vse meščanske in nižje srednje šole

Izid nagradnega tekmovanja

Na naš poziv se je priglasilo razmeroma malo naročnikov. Prvo nagrado v znesku din 50'— prejme Drenik Vera iz Novega mesta za spis »Jesenski dnevi«. Po 1 lepo knjigo dobi Košir Jože iz Ljubljane za spis »Prvikrat na sinjem Jadranu« in Kambič Marjan za spis v »V Benetke«. — Pošljite nam tudi lepe risbe, križanke in uganke! In seveda tudi lepe spise!

Nagradno vprašanje št. 5

1. Katere jezero je to?
2. Katera reka teče skozi to jezero?
3. Kako se imenuje cerkva ob jezeru?

Rešitev zlogovne križanke

Vodoravno: 1. tara, 3. palisada, 5. manija, Nica, 8. roka, 9. micati, 10. pero, 11. carina, 12. mana, 14. kasa, 15. kaligula, 18. bate, 19. vrata, 21. Erika, 22. nalivati, 23. Kana, 25. a, 26. prenapetost, 28. toti, 29. mina.

Navpično: 1. Talija, 2. raza, 3. panika, 4. Danica, 5. maramica, 6. Niza, 7. Catilina, 9. Miro, 10. pena, 12. rivali, 13. masa, 14. kala, 15. karavana, 16. guba, 17. potekati, 18. Bari, 20. Talija, 21. etika, 24. nadudost, 25. anatomi, 27. petina.

PAZI! Naslov uprave: Uprava Razorov v Ljubljani, Gregorčičeva ulica 23 — Naslov uredništva: Tone Gaspari, urednik „Razorov“ in upravitelj meščanske šole v Domžalah

Naslovno stran vsake številke riše slikar Nande Vidmar.

RAZORI izhajajo vsak mesec v šolskem letu. — Letna naročnina 30 din, posamezna številka 3 din. List izdaja Združenje jugoslov. učiteljstva meščanskih šol, ljubljanska sekcija, zanjo odgovarja Anton Fakin, upravitelj meščanske šole v Ljubljani. List urejuje Tone Gaspari, upravitelj meščanske šole v Domžalah. Za uredništvo odgovarja Pavel Kunaver, upravitelj meščanske šole v Ljubljani. Tiska tiskarna Merkur d. d. v Ljubljani (njen predstavnik Otmar Mihalek).

Ivan Potrč

Agrarci

Ilustrira Drago Vidmar

V

Odkar so si Gorenjakovi ogledali Mali Graben, so se bolj malo menili o tistem koščku sveta, ki je bil njihov; kvečjemu so se o njem pomenkovali otroci. Zima je bila huda, da je bilo tudi z žaganjem bolj slaba. Pred žago je ležalo precej hlodov. Po zasneženih poteh so jih zlahka spravljali s Pohorja, samo vode ni bilo prave. Ludvik in stari Gorenjak sta kotala hlode in počasi žagala. Po hladnem jutru se je napravil sončni dan, da je začelo greti in kapati s strehe Pongračeve krčme, ki je bila obrnjena na sončno stran. Ludvik je že lahko slekel očetovo suknjo. Tako okoli pol dneva se je pokazal celó stari Pongrac na verandi in se razgledal. Zadovoljno je mežal proti soncu in stopil nekaj korakov pred krčmo, da bi ga sonce vsega obsijalo.

Gorenjak si je popravil klobuk, ga pozdravil in stopil proti njemu.

»Vreme se bo napravilo,« je dejal stari in znova pomežiknil v sonce.

»Da bi le zima malo odnehala! Vode ni,« je skoraj potožil oče.

Pongrac ni rekel nobene, dolgo ne. Nazadnje se je zganil in pokazal s palico onstran žage.

»Kaj boste napravili z Malim Grabnom?« je vprašal očeta.

Stari Gorenjak je nekajkrat prestopil, preden se je lahko toliko zbral, da je mogel odgovoriti na gospodarjevo vprašanje.

»Dosti otrok imam,« je dejal končno, »drevje bomo podrli in postavili kočo. Ludvik je zrasel, pomagal bo. Kaj pravite?«

Pongrac je samo skimnil z glavo, rekel pa ni ničesar. Bila je podoba, kakor da mu ni prav nič, da bi se mešal v bajtarske zadeve.

Doma je oče omenil pogovor s Pongracem. Mati se je malo razjezila, kaj le Pongrac toliko izprašuje, oče pa ji je pojasnjeval, da mu ni Pongrac ničesar takega rekel.

»Kaj misli Pongrac,« je govorila mati, »da bomo vsi pomrli v tej njegovi vlažni bajti? Poglej, kako trpljenje imam z Ančko!«

Zdaj je obmolknil oče kakor vedno, če se je mati razjezila. Ludvik pa se je obrnil na ležišču; dolgo ni mogel zaspiti. Mislil je na Mali Graben. Res, včasih se je posmehoval mlademu Budji zaradi te zemlje, zadnje čase pa je bil nenehoma z mislijo pri njej. Nekajkrat je naskrivoma zavil s ceste in krenil v Mali Graben. Kakor oče je premeril vso tisto zemljo in mislil na življenje, ki ga bodo začeli živeti tu. Nekaj svojega bodo imeli: dom in kos zemlje. Za krompir, za solato, za fižol. Kopali bodo — on, Ludvik bo kopal — in sejali. Čez leta bo raslo okoli koče drevje, da bodo lahko plezali po njem in trgali sadje. Ali zadnje je bilo daleč, skoraj predaleč za Ludvika, ki je stal sredi snega, kamenja in drevja. Vendar je bil Ludvik vedno dobre volje, ko se je vračal s tistega koščka zemlje. Če je le mogel, je doma poiskal mater kje na samem, da sta se menila o hramu, ki so ga mislili postaviti v Malem Grabnu in o njivah, ki jih bodo napravili okoli hrama. Oče takih pogovorov ni nikoli rad slišal. Rekel ni ničesar, četudi ga je mati kaj mimogrede povprašala.

Proti pustu je zima znova pritisnila. Pri materi v ozki kuhinji in veži hkrati se je ustavila stara Klanfarca in povedala, da je začel Mateja podirati.

»Prav ima, zakaj bi čakal,« je hitro pristavila Gorenjakovca in pogledala na žagarja.

Gorenjak je zrl po izbi še naprej, ne da bi kaj povedal, Klanfarca pa je pripovedovala:

»Zdaj je naše, kdo ve, če bo jutri. Kar bo kdo potegnil iz zemlje, to bo imel.«

Klanfarca je sedla na skrinjo, si grela roke nad gašperjem in se še dolgo pomenkovala z materjo. Otroci, ki so prišli posamič iz šole ter se najedli, so postajali okoli matere in Klanfarce, da je morala Gorenjakovca od časa do časa katerega potisniti od se. To je delala precej dolgo, ne da bi se zavedala; preveč živo je bila s Klanfarco zapletena v pogovor o hramih, ki si jih bodo gradili agrarci v Malem Grabnu. Ludvik je slonel na postelji in ju poslušal z odprtimi usti, kakor pravijo. Vse je hotel podrobno zvedeti. Lovrenc je že petič prilezel med mater in Klanfarco. Mati se je sklonila, ga udarila in ga skoraj zanesla iz bajte. Zatresnila je vrata za njim in zakričala:

»Pa se zunaj nazijaj!«

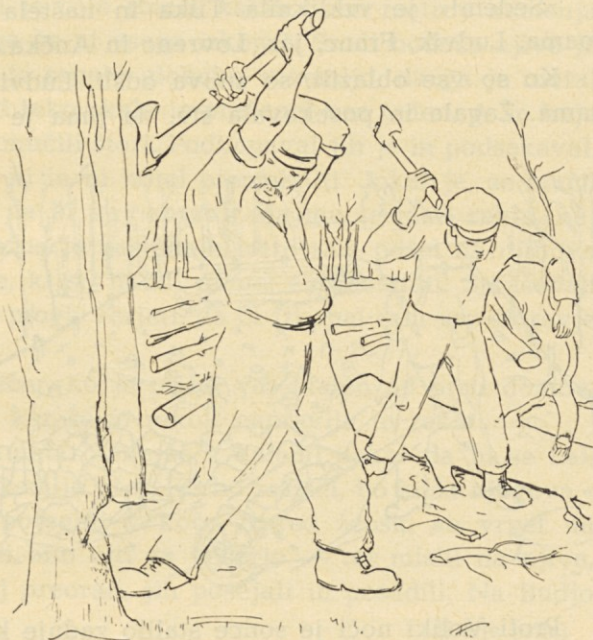
Lovrenc se je cmeril, kar tako ni mogel pozabiti, da ga je mati postavila iz bajte. Nazadnje pa je pozabil, kar je bilo v bajti. Ko sta prišla še Franc in Tilka iz koče, so odšli na cesto in krenili proti tovarni, kjer so bili na cesti »fabrikarji«. Dan je bil sončen, da so otroci prilezli kakor čebele iz rojev na sonce. Tudi Tilka je imela skrbno zavito Ančko v naročju. Ančki je prijal zrak, malo je bila

skozi zimo zunaj. Izmotala je roko iz rute in mahala z njo okoli sebe. Otroci so si jo ogledovali in se ji nasmihali.

Dan je bil prijeten, sneg po cestah je kopnel, po jarkih je žuborela voda. Žagar in Ludvik sta žagala podnevi in ponoči. Pomlad, ki je še prav za prav ni nikjer bilo, se je čutila vsepovsod. Kradla se je od nekod in prinašala novo življenje v žagarjevo družino. Ančka ni več tako kričala, mati je začela celo govoriti, da jo bo pomladno sonce pozdravilo.

Gorenjak in Ludvik sta se začela pripravljati. Žagar je spilil žago in nabrusil sekiri. Rano jutro sta se obložila z orodjem in krenila proti Malemu Grabnu. Na prag je prišla mati in po vsej sili hotela, da je Ludvik oblekel navrh vsakdanje obleke staro očetovo suknjo. Bala se je zanj, da se ne bi prehladil.

V Malem Grabnu je bila čudovita tišina; vse je bilo kakor ob novem letu, ko so si Gorenjakovi ogledali zemljo. Edini Matej je podiral. Drevesa, ki so komaj zrasla, so ležala okleščena po snegu. Končno sta prišla na njihovo — na Gorenjakovo, in oče je

še enkrat obhodil vso zemljo. Na spodnjem koncu te njihove zemlje se je ustavil, si natlačil in prižgal pipo. Nato je obšel bor, ga pogledal od korenin do vrha in rekel:

»Pa bova začela v božjem imenu, Ludvik!«

S sekiro je odkopal sneg od debla in ga podsekal. Pri podžaganju sta morala oba poklekniti. Kmalu jima je bilo tako vroče, da sta si morala oba sleči suknji. Proti poldnevu je mati prinesla južino. Lovrenc, Tilka in Franc so prišlo z njo. Mati jim je razkazala zemljo in njihov svet. Tudi otroci so spraševali. Vse so hoteli vedeti: kje bo jablana, kje bo črešnja, kje bodo sadili koruzo.

»Kaj pa svinja, mama, ali bomo imeli tudi svinjo?« je vprašal Franc.

»Počasi bomo imeli tudi svinjo,« je rekla mati, da so ji lahko verjeli. »Na pomlad bomo kupili majhno gujdiko, da bo do zime zrasla v svinjo.«

»Mama, ali bomo potlej tudi mi kolinili?« je vprašal Franc.

»Kako sprašuješ?« ga je zavrnil Ludvik.

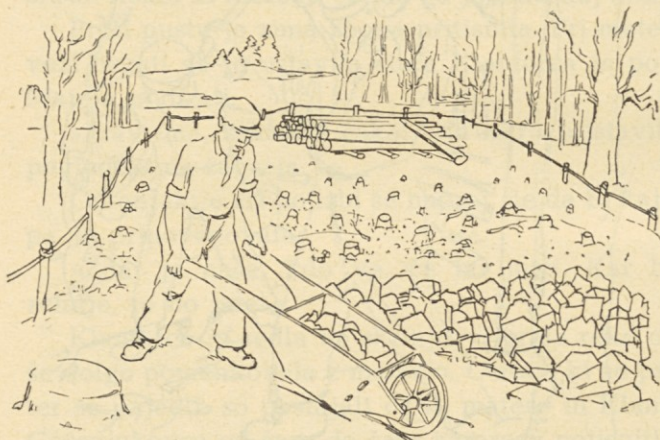
»Pusti ga, naj izprašuje, otrok je otrok in še ne ve vsega!« je rekla mati.

A preden sta žagar in Ludvik poobedovala, so se še lahko marsikaj pomenili. Tilka je hotela na priliko vedeti, koliko izb bo imela njihova koča.

Tudi tole je mati vedela. »Dve izbi,« je rekla, »ker nas je dosti.«

»Sedem!« je vzkliknila Tilka in naštela vse po vrsti: »Ata, mama, Ludvik, Franc, jaz, Lovrenc in Ančka.«

Ko so vse oblazili, so znova odšli. Ludvik in žagar sta ostala sama. Žagala in posekovala sta, da jima je tekel znoj po telesu.

Drevje se je redčilo in v dobrem tednu je vse ležalo. Razžagala sta ga in zložila, da bi se presušilo.

»Za kočo bo dovolj lesa,« je rekel oče in ga še enkrat premeril. »Če Bog dá, bomo drugo pomlad spravili kočo pod streho.«

Proti Veliki noči je sonce stalilo zadnje krpe snega po Malem Grabnu. Tudi drugi so začeli podirati. Spomladansko vodovje je potlej očeta zadržavalo na žagi, da se je težko kam potegnil. Niti toliko časa ni imel, da bi prišel med tednom pogledat v Mali Graben. Pač pa je bil v Malem Grabnu Ludvik od ranega jutra do poznega večera. Vsako jutro — nihče ga ni priganjal in budil — si je naložil v samokolnico lopato, kramp, železno dleto, težko kladivo in odšel z vsem v Mali Graben.

Na veliki stezi ga je marsikdo vprašal:

»Kam pa — mladi težak?«

Ludvik se mu je nasmehnil, da je pokazal vse svoje bele zobe in dejal:

»Na naše.«

Skraja mu je bilo kajpada malo nerodno zaradi te njihove zemlje, ker je je bilo bolj malo, potlej pa je v delu povsem pozabil na to. Mali Graben je bil poln kamenja, a to kamenje je bilo treba zruvati, če so hoteli saditi krompir. Pozneje, ko se bo zemlja malo usušila, bodo naprosili orača, da jo bo obrnil. Med kamenjem ne bi ničesar napravil, prav lahko bi mu plug zlomilo.

Ko je privozil na njihovo, je vselej slekel suknjo, vzel kramp in začel odkopavati zemljo okoli kamenja. Nekatero je bilo težko, da ga je s težavo spravil na samokolnico. Pomagal si je, kakor je mogel. Nikoli ni odnehal, pa čeprav se je ves oblatil. Kamenje je vozil na kraj njihovega sveta, kjer so nameravali ob letu graditi, in ga zlagal. Napravil je celo steno; kakih osem metrov kamenja je že bilo v kupu, a ga še ni vsega izkopal. Sredi bodoče njive je zadel na kamenje, ki je segalo globoko v zemljo, da ga je moral pomalem odbijati. Nad tako skalo je prečepel ves teden. A še huje kakor kamenje, so ga mučili štori. Podkopaval jih je in podsekaval, vendar se včasih štor ni in ni hotel premakniti. Jokal je, se mučil včasih do večera, ne da bi kaj opravil, da mu je mati rekla, naj raje počaka očeta. On pa je naslednje jutro sam odšel na njihovo in izkopal štor. Ljudje, ki so hodili mimo, so postajali. Spraševali so ga, čigav je in niso mogli verjeti, da bi izkopal sam vse štorovje in kamenje.

Mati ga je neki večer, ko je prišel ves blaten od prsti domov, pobožala pred ljudmi, kar še ni nikoli napravila in rekla:

»Poglejte našega kmeta. Žene se z delom, kakor da bi se bal, da mu bo tisti košček zemlje ušel. Ko bo zrastel, bo koča njegova.«

Ali Ludvik se je potegnil v kočo izpred žensk, se vrgel na posteljo zbit, da mu ni bilo niti za večerjo — ter mislil na njive, ki jih bodo lahko zdaj preorali, jih posejali in posadili. Na Budjo je skoraj pozabil.

(Dalje prih.)

Jos. Brinar

Kljukec in njegove prigode

Ilustrira Maksim Gaspari

Štirinajsti večer

Čerkeski razbojniki pobijejo dve sto nepokornežev — Sijajen sprejem na perzijskem dvoru

»Ko sem sprejel vojvodstvo karavane, je bilo prvo, da sem izbral iz pisane družbe dvajset čilih in umnih mož, ki sem jih, preoblečene v ženske, poslal nekaj sto korakov naprej kot poizve-

dovalno stražo. Spočetka so nekateri zaradi tega norce brili iz mene in se mi rogali. Jaz pa sem molčal, misleč si: Le smejte se! Kdor se zadnji smehlja, se najbolje krohota!

Nekaj dnevnih pohodov južno od mesta Baku smo se ustavili, nato pa potovali vzdolž ob obali. Hodili smo prav za prav že po deželi, podložni žezlu perzijskega šaha. Toda gorski narodi v teh težko dostopnih pokrajinah so živeli čisto svobodno, četudi so tu ali tam plačevali malenkosten davek Perzijcem ali pa Rusom. Po največ niso priznavali nikakega gospoda nad sabo ter so po svoji mili volji napadali karavane, potujoče po pokrajinah, južno od Kaspiškega jezera.

Nekega vročega popoldneva smo dospeli v dolinico, po kateri je žuborel studenec in utrujeni možje so takoj polegli po senci ter se pripravljali, da si uredijo udobno prenočišče. Jaz pa sem sklical vso četo na sredo doline, kjer se je dvigala precejšnja pečina, ter sem jih s tega vzvišenega mesta z grmečim glasom posvaril in primerno poučil.

Dejal sem jim, da smemo v tej dolinici, ki je na vse strani odprta sovražnim napadom, samo kako uro ali dve ostati, da se za silo odpočijemo. Na večer pa si moramo poiskati takega prenočišča, kjer bomo varni pred krvoločnimi roparskimi rodovi, ki prežijo in se potikajo po teh pokrajinah. Medtem, ko boste vi — sem dejal — v tej dolinici počivali še kak čas, pojdem jaz že kar naprej po okolici iskat primerne skrivališča. Ko se čez kako uro povrnem, pa se naj vsakdo odloči, ali pojde z menoj na varen kraj, ali pa ostane v tej nezaščiteni kotlini. — Tako torej!

Pomignil sem dvema zvestima pristašema, in odšli smo po strmem bregu navzgor; druga množica pa se je godrnjaje razšla po dolini.

Kmalu smo našli skalno polico, ki je le z ozkim grebenom bila zvezana z okolico, tako da bi jo tudi majhno število branivcev lahko ščitilo pred napadalci. Ko smo se vrnili v dolino, so si čete že zakurile velike ognje ter pristavile lonce, da si skuhamo večerjo. Povedal sem jim, kako dobro zavarovan kraj smo iztaknili za prenočišče, a vse moje prigovarjanje je bilo bob ob steno. Niso hoteli in niso, da bi zapustili prijetno dolinico in odšli za mano. Ko sem jih opozoril, da bodo nesreče pač sami krivi, če me ne slušajo, tedaj pa so zagnali tak vrišč in trušč, da sem jim kar hrbet obrnil in odšel iz doline. Le kakih štirideset najbolj pametnih in vdanih mož mi je sledilo, vsi drugi — kakih dve sto — pa so ostali v usodni kotlini.

Z naše skalne police smo imeli razgled v dolino, kjer so prenočevali lahkomišelni nepokorneži. In ko je splaval mesec na nebo,

smo bili priča grozovitim prizorom. Zbudil nas je pretresljiv bojni krik, sličen rjoventju, s katerim napadajo Indijanci sovražni tabor . . . Ko smo se zbrali na robu naše skalne police, smo videli, kako je velika truma gorskih razbojnikov od vseh strani vdrla v dolino. Kar niso posekali in pomorili njih jatagani in kindžali*, vse te preostale so razbojniki zvezali in jih kot ujetnike odtirali s sabo. Tako hitro in strašno je zadela kazen nesrečne nepokorneže za njih neposlušnost!

Spočetka me je mikalo, da bi poskusil rešiti nesrečneže, ki so jih vlekli s sabo v sužnost. Toda kaj je hotela nas peščica proti celi vojski razbojnikov, do zob oboroženih! Zato smo ostali tihi, četudi škrtajoč z zobmi, a zarana smo se oprezno odpravili na pot.

Korakali smo po najbližji in najzložnejši poti mimo ponočnega bojnega pozorišča, ker smo menili, da so ga že vsi razbojniki ostavili. A iz opreznosti smo spet nekateri, v ženske preoblečeni, hodili na čelu. In res, blizu bojišča smo naleteli na kakih šestdeset osedlanih konj, ki so jih stražili trije oboroženi Čerkezi. Ko so stražniki opazili nas, preoblečene ženske, kako se plazimo skozi grmovje, so planili proti nam, hoteč se ponorčevati.

Svojim spremljevalcem sem šepetaje zabičil, naj ne streljajo, da ne prikličemo drugih razbojnikov, če bi bili kje v bližini. Ko pa so Čerkezi prikolovratili, spakujoč se, že čisto blizu, smo se zapodili nanje, in preden je kateri mogel zakričati, so ležali mrtvi na tleh. Nato smo se urno zavihteli na konje, in v kratkem času smo imeli nevarne kraje in roparsko drhal daleč za sabo.

Ko se je zvečerilo in smo se morali spočiti mi in konji, smo slekli — ej, to je bilo smeha! — ženska oblačila in jih pometali v reko, ki je tekla mimo našega taborišča.

Drugo jutro, ko smo nadaljevali potovanje, nas je ustavila perzijska straža ter je zahtevala, da ji povemo, kam smo namenjeni

* jatagan = sablja; kindžal = bodalo.

in česa hočemo v njih deželi. Jedva pa sem jaz povedal svoje ime in svoje dostojanstvo, in ko so razen tega še čuli, da hočemo posetiti Njegovo Visokost, perzijskega šaha — brž so se vsi Perzijci spoštljivo odkrili ter navdušeno vzkliknili: 'Živio, baron Kljukec, živio, živio!'

Dva dni nato smo prijezdili v Teheran, kjer pa smo zvedeli, da se je šah z vsem svojim dvorom preselil za nekaj časa v Širas. S kraljevsko častjo so nas povsod sprejemali in nas potem spremljali, tako da smo čez teden dni v spremstvu stotisočih mož prispeli v mesto Širas.

Šah, zvedevši o našem prihodu od svojih mestnih starešin, kakor tudi iz dnevnih poročil v »Perzijskem Merkurju«, nam je prišel naproti na čelu svojih dvorjanikov in najvišjih dostojanstvenikov svoje poletne prestolnice, Širasa. Ko me je ugledal, je razjahal svojega arabca, in brž ko sem tudi jaz skočil s konja, me je pristrčno objel in izrazil svoje veliko zadovoljstvo, da more pozdraviti mene — slavnega barona Kljukca.

Nato mi je šah sam pripel na prsa perzijski red zlatega sonca in še neko, nalašč záme izdelano odlikovanje, namreč iz najčistejšega suhega zlata skovano kolajno s podobo »rože iz Širasa«, ki jo je pevec Hafis tako lepo opeval kot slavčkovo nevesto. Naposled mi je šah še celo bratovščino ponudil, ki sem jo pa sprejel samo s pogojem, da ga bom tikal le takrat, kadar bova sama med seboj, a drugače da ga bom nazival z Visokostjo, kakor pač pritiče najslavnejšemu vladarju na zemlji.

Kako se mi je še pozneje godilo na slavnem dvoru perzijskega šaha, o tem pa prihodnjič kaj več!

(Dalje prih.)

Lojze Zupanc

Belokrajinske pripovedke

Klasiki slovenskega pripovedništva — Levstik, Jurčič, Stritar — so črpali moč ustvarjanja in književnega delovanja iz krajev, kjer so se rodili in kjer so že v zgodnji mladosti prisluhnili lepoti slovenskega jezika. Vsi so bili doma iz okolice Velikih Lašč, kjer ljudstvo še dandanes govori precej čisto in nepopačeno slovenščino. Blagglasno dolenjsko narečje z bogatim in pestrim jezikovnim zakladom so ti kulturni delavci uvrstili v pripovedništvo, ki je obogatilo slovensko književnost v preteklosti z mnogimi prelepimi biseri slovenskega besednega zaklada. Posebno Fran Levstik je bil v svojem ustvarjanju plodovit in do zadnje minute svojega življenja neizčrpen. Njegove pesnitve in številni pripovedni spisi so bili s svojo domačnostjo in enostavnostjo v izražanju odmev ljudstva, iz katerega je duhovno zrastel in izraz tistih hotenj, ki so bila najsorodnejša in najbližja zemlji, za katero je ljudstvo v okolici Velikih Lašč že v času turških vpadov in navalu protestantizma krvavelo in umiralo. Zato je Fran Levstik še dandanes v srcu slehernega zavednega Slovenca velik ne samo po številnih pripovedkah, ki jih je spisal za mladino, ampak velik tudi po sili

svojega duha in ljubezni do slovenske besede, kateri je bil poslušen učenec in neustrašen svečenik.

Kakor so bile Velike Lašče za takratne čase pomembne v službi slovenskega jezika, tako sta v novejšem času zasloveli po lepoti slovenskega jezikovnega izražanja še dve pokrajini: Prekmurje, ki nam je rodilo najplodovitejšega sodobnega slovenskega pripovednika Miška Kranjca, in romantična Bela Krajina, kjer živi ljudstvo še zmerom preprosto, odmaknjeno od zablod modernega časa in kjer se bogata domišljija srčno dobrih Belokrajincev izraža v neštetih pravljicah in pripovedkah.

Dolga je vrsta slovenskih kulturnih delavcev, ki so v svojih delih, zajetih iz Bele Krajine, proslavili to vinorodno deželico onstran Gorjancev, ki se na obeh bregovih lene Kolpe koplje v soncu in ljubosumno čuva govorico belokrajinskega ljudstva pred sleherno popačenostjo. Že Janez Trdina, ki je napisal »Bajke in pripovedke z Gorjancev«, je rad potoval čisto tudi v vasice južno od Gorjancev, v Belo Krajino, kjer je našel nešteto virov za svoje neumorno pero. Mnogi pomembnejši slovenski kulturni velikani izza novejšega časa pa so iz Bele Krajine in njenih folklornih znamenitosti črpali moč in zbirali besedno gradivo za svoje književno delo. Prvak slovenskih pesnikov, Oton Župančič, se je že v zgodnji mladosti učil ob belokrajinski narodni pesmi. Lepota in preprostost teh pesmi sta ga navdušili, da je že zgodaj prijel za pero in pričel pisati. Beli Krajini in bogatemu belokrajinskemu besednemu zakladu je dolžan zahvalo, da je v svojih pesnitvah obogatil slovenski književni jezik z besediščem, ki je v Beli Krajini doma.

Ivan Šašelj je s svojimi »Bisernicami« takisto že zgodaj opozoril slovensko kulturno javnost na Belo Krajino in njene jezikovne posebnosti. Poleg njega imajo mnogo zaslug za zbiranje belokrajinskega narodnega blaga še: kanonik Janko Barle, dr. Niko Zupanič, Fran Marolt, Emil Adamič in akademski slikar Maksim Gaspari.

Kakor belokrajinska narodna noša in slikovite belokrajinske pisanice, tako so lepe tudi belokrajinske pripovedke. Niso to lahke in zabavne pravljice o kakih zakletih kraljičnah! Vsaka belokrajinska pripovedka je odraz življenja, kakršnega živi belokrajinsko ljudstvo, ki vroče ljubi svojo pesem, jezik in vinorodno zemljo. V vsaki je nauk življenja, tistega, v katerem zmagujeta resnica in pravica, a laž in krivica podlegata. Zato so belokrajinske pripovedke večinoma vse vesele, kakor je veselo ljudstvo v sončni Beli Krajini.

France Gorše: Kovač, les

Velikan Nenasit

Pokrajini okoli Semiča so Belokrajinci vzdeli ime Šokarija. Šokci so varčni in gostoljubni ljudje. Belokrajinci pa pripovedujejo, da jih na svetu ni večjih skoporitcev kakor so Šokci.

V Šokariji pod Staro goro leži mala, revna vasica Kal. Od vseh Šokcev so Kalani menda še najbolj varčni in štedljivi, kajti preden ležejo zvečer spat, ustavijo vse ure. »Zakaj bi ponoči, ko mi spimo, zabadava tiktakale in si kolesca brusile,« pravijo in sleherni večer po zdravamariji ustavijo nihala pri urah.

Kadar koli hočejo kalski otročaji gledati skozi okna, jih starejši pametnjaki posvare: »Nikar ne zijajte skozi šipe, da se ne bodo prehitro izrabile...«

Zakaj so Šokci takšni skoporitci, da ponoči ustavljajo ure in ne puste deci gledati skozi šipe na oknih?

V davnih časih se je po Beli Krajini klatil velikan. Bil je silák, da je kar tebi nič, meni nič izruval v gozdu najvišjo smreko, osmulkal z debla veje — in imel je popotno palico. Bil je težek, da se je tamkaj, kamor je stopila njegova noga, pogreznila zemlja v drágo. Požeruh pa je bil že takšen, da ni bil nikdar sit. Zato so mu Belokrajinci rekli Nenasit.

Belokrajinci so šepetaje ugibali, odkod se je k njim priklatil velikan Nenasit. Ugibali so in ugibali, nihče pa ni vedel povedati nič pravega. Le to so vsi vedeli, da domuje velikan Nenasit v gradu, ki ima sedem sežnjev debelo zidovje. Takšnih gradov pa je bilo takrat v Beli Krajini na pretek. Potemtakem so imeli Belokrajinci le prav, ko so dejali, da so vsi gradovi v Beli Krajini last samega velikana Nenasita.

Kadar so se v tej ali oni belokrajinski vasi najmanj nadejali požeruha Nenasita, takrat je prišel. Pohajal je od vasi do vasi, kradel obupanim ljudem živino in zrnje, može in ženske pa je nagnal na svoja obširna polja orat in sejat. Niti otrokom ni prizanesel: polovil jih je in jih v samih robačah napodil na laze okoli gradov, kjer je jokajoča deca morala pasti njegove črede ovac.

Takrat je bilo življenje v Beli Krajini huda in trda tlaka. Kadar je velikan Nenasit požrl vso živino in zrnje v eni vasi, se je oprt na svojo popotno gorjačo namahnil v sosednje selo. In ko so prav vse vasi v Beli Krajini že tako silno obubožale ter bile končno zaradi požrešnosti velikana Nenasita brez vsega, kar bi mogle gospodinje skuhati svoji gladni deci, se je prav nazadnje podal velikan še v malo vasico Kal. Z eno nogo se je ustopil na Staro goro, z drugo na Ivanji vrh, potlej pa se je sklonil in pričel grabiti v svoje nenasitno žrelo vse, kar je bilo užitnega.

Zdaj ni bilo v vsej Beli Krajini niti ene vasi, ki bi premogla eno samo živinče v hlevu in za eno samo prgišče zrnja v kašči. Zato velikanu Nenasitu ni preostalo drugega, kakor da je odlomastil iz Bele Krajine.

Kam se je podal? Kje se danes potika? Belokrajinci si šepečejo, da se potepa po mestih in da stanuje zdaj v tej zdaj v oni veliki, visoki in svetli palači. Drugi zopet pravijo, da hodi od tovarne do tovarne, kjer meče na široko, prašno cesto tisoče delavcev, on sam pa s tisočero močjo poganja v blazni tek velika kolesja tovarniških strojev...

Vsak gospod ima svoj nos, vsaka glava svojo misel! Pustimo dobrim Belokrajincem, naj ugibajo. Eno je gotovo: odkar je bil velikan Nenasit odšel iz Bele Krajine, so pričeli belokrajinski gradovi razpadati v razvaline. Belokrajinci so si za silo opomogli, le Šokci še dandanes čez mero varčujejo, da bi si pridobili nazaj vse tisto, kar jim je v davnih časih ukradel in požrl velikan Nenasit.

Ali razumete zdaj, ljubi moji, zakaj Šokci ponoči ustavljajo ure in zakaj ne puste otrokom gledati skozi okenske šipe?

Vražja vinika

V Belo Krajino je nekoč prišantal vrag. Čudil se je lepotam, ki jih je roka Stvarnikova natrosila v to deželico vinske trte. Pot ga je zanesla tudi mimo trtja, kjer je Belokrajinec vezal mladike vinik ob količje.

Vprašal je: »Hej, Belokrajinec, povej mi, kako se imenuje tisto zeleno drevce, ki mu veje vežeš ob količje? Povej mi, s čim ti koristi, da ga tako skrbno neguješ?«

Toda hudomušni Belokrajinec, ki je spoznal šepavega vraga, je brž odgovoril: »Hej vrag, niti ni to drevce niti nima vej! Tej rastlini pravimo v Beli Krajini — vinika. Mladike, ki jih ob količje vežem, bodo jeseni rodile žlahtne jagode. Sok teh jagod se imenuje vino.«

»Vino?« se je začudil vrag z narejenim glasom. »Pa kdo te je naučil saditi viniko? Čemu ti bo vino?«

Med smehom je pojasnil Belokrajinec smrdljivemu vragu: »Viniko je ustvaril Stvarnik, vino pa je pijača, ki služi Bogu in vragu. Če ga pije človek malo, kolikor duhovni pri daritvi — je Bogu všeč, če se ga nasrka le čez mero, postane živina; takrat služi vragu.«

Vrag je zaklel, da se je kar pokadilo. Uščenila ga je jeza, da ga je Stvarnik uhitel. On bi hotel viniko, ki bi služila samo njemu. Pa ker v svoji onemogli ihti ni mogel drugega, je viniko prekel: »Hej, vinika, da bi se te oprijel, kdor koli je le kdaj grešil!«

To je izrekel in odšantal dalje po svetu.

Čudo prečudno: poleg vinike je obstal Belokrajinec, ker ni mogel ločiti rok od nje; grešil je, ker je v jezi zmerom kled...

Na njegov krik in vik je pritekla k viniki njegova žena. Prijela je moža za roko, da bi ga potegnila od zaklete vinike. Toda komaj se je moža dotaknila, ni mogla več od njega proč; grešila je, ker se je iz dneva v dan z možem prepirala in hudobno jezikala.

Njeno kričanje se je razlegalo v dolino. Pred cerkvijo je stal cerkovnik. Pohitel je v trtje, da bi rešil moža in žensko od vražje vinike. Komaj pa se je dotaknil ženske, že je na njej obvisel; tudi on ni bil brez greha...

Potlej je pritekel v trtje župan. Komaj se je dotaknil cerkovnika, je obstal na mestu in ni se mogel več odstraniti od vražje vinike; grešil je, ker je občinske sirote podil izpred praga svoje bajte in jim ni uslišal drobnih prošenj...

Za njim je pohitel k zakleti viniki vaški učitelj. Komaj je županu podal roko, da bi ga odtrgal od zaklete vinike, že je na mestu otrpnil; grešil je, ker je godrnjal čez glad in pomanjkanje, ki sta bila v njegovi bajti kar naprej v gosteh...

Tako so se polagoma vsi vaščani zbrali ob zakleti viniki. Drug za drugim so prihajali, drug za drugim so obstali ob zakleti viniki; nihče ni bil brez greha!

Pod večer je mimo trtja prignal živino mlad pastirček, ki se je vračal s paše. Bil je sirota brez očeta in matere. Kadar je bil žalosten, je točil grenke solze, kadar je bil vesel, je piskal na svirel, da je odmevalo od loze. Služil je pri županu, da si je vsakdanji kruh in v letu robačo in bregeše prislužil. Ko je gnal gôved mimo trtja, je zaslišal kričanje vaščanov ob zakleti viniki. Pognal se je k njim, se dotaknil prvega, ki je obvisel ob vražji viniki — in že se je vsa srenja ljudi lahko odstranila od zaklete vinike. S pobešenimi glavami in sramežljivostjo v očeh so se tiho podali v vas, za njimi pa je stopal pastirček z živino in veselo piskal na svirel.

Vražja vinika — samorodnica — pa še dandanes raste v nekatereh trtjih Bele Krajine. Kdor koli pije vino, ki ga ona rodi, tisti v pijanosti služi samemu vragu.

Od kdaj so cigani na svetu?

Kanižarica je vas v Beli Krajini. Tamkaj je naselbina belokrajinskih ciganov. Možje — cigani so izurjeni kovači, ženske in otroci pa tolčejo gramoz za posipanje cest. Malo delajo, malo prosjačijo in tako se po cigansko prebijajo skozi revno življenje.

Včasih pa se le primeri, da ta ali oni cigan v sili in pomanjkanju pouzma kmetu kakšno reč. Takrat se pri Belokrajincih zmerom osveži pripovedka, kako je Kristus ustvaril cigana.

Kristus in sveti Peter sta v davnih, davnih časih kot uboga popotnika hodila po svetu. Prišla sta tudi v Belo Krajino, kjer je ustvarjajoča roka Kristusova natrosila toliko lepot, da je belokrajinska kotlina še danes s svojimi vinogradi in belimi zidanicami lepa ko sama nevesta...

Bilo je v poletju. Sonce je razlivalo toploto po belokrajinskih vinogradih in pripekalo, da sta se božja popotnika žejna in utrujena s težavo pomikala po trdi cesti. Sveti Peter je imel na glavi širok kriljak, ki ga je branil pred sončno pripeko.

Kar iznenada pa se je sveti Peter obrnil h Kristusu in del: »Gospod, toliko lepega si ustvaril v Beli Krajini, da se bodo Belokrajinci prevzeli od dobrot, ki si jim jih podaril. Brez pokore ni kesanja! Ljudje bodo zabredli v grehote, če jim ne ustvariš nekaj, kar jih bo sproti opominjalo, da se bodo v revi in obupu obračali k tebi s prošnjami.«

»Ustvaril sem bolezen,« je odvrnil Kristus, »ki bo od časa do časa obiskovala ljudi...«

»To je še vse premalo!« je vzkipeł sveti Peter. »Ustvari jim — nadlogo!«

Kristusu se je utrnila žalost v očeh, ko je zašepetal: »Peter, Peter, ali misliš, da je to potrebno? Pa povej, kakšna naj bo tista nadloga!«

Tisti čas se je sveti Peter, ki je bosopetil ob Kristusu, udaril ob cestni kamen, ki je ležal sredi ceste v vročem prahu. Od bolečine je zastokal, iz palca na nogi se mu je pocedila kapljica krvi. Nejevoljen je postal še bolj ko prej, pokazal je na kamen in vzdihnil: »Vidiš ga, Gospod, tale nebodigatreba, ki me je ranil v palec, je nadloga. Stori, da bo oživel...«

»Pa kako naj bo ime živi nadlogi?«

»Cigan!« je odsekal sveti Peter.

Kristus se je še nekaj časa predomišljal, po kratkem molku pa je spregovoril: »Ampak, če ustvarim cigana, bo kradel.«

»Naj kradel!« se je togotil sveti Peter. »Takšna nadloga ciganska bo prevzetnim ljudem kar potrebna, da bodo v ponižnosti izgovarjali tvoje ime.«

»Dobro, zgodi naj se po tvoji volji,« se je vdal Kristus. Potlej je narahlo sunil z ного v kamen na cesti in zamrmral:

»Bodi cigan...«

V hipu je nastal iz kamna — cigan. Umazan je bil od cestnega prahu. Nič ni pozdravil, nobene ni spregovoril, ko je pred seboj zagledal Kristusa in svetega Petra. Nekaj časa je začudeno pogledoval okrog sebe, ko pa je opazil na glavi svetega Petra širok klobuk, je iztegnil roko, potegnil svetniku kriljak z glave ter jo z ukradenim pokrivalom ubral v bližnji gozd. — — —

Razoglav je sveti Peter žalostno pogledoval za uzmovičem.

Kristus pa se je nasmehnil in zašepetal: »Peter, prvi si bil, ki si hotel, da ustvarim cigana, prvi si tudi, ki okušaš njegovo nadlogo!«

Od takrat je sveti Peter ostal brez klobuka. In slikarji in kiparji so ga v vseh časih in ga še upodabljajo — razoglavega.

Tone Čufar

Tri v spominsko knjigo

Majdi

Bodi vedrega srca
in pogumna, kar se da!
Jasno vsakogar poglej,
smej se tudi še vnaprej,
sreča naj se tebi smeje,
sonce naj te vselej greje!

Starši otroku

Ko v svet široki boš stopila,
z življenjem trdim se borila,
naj misel silna te krepi,
da delavskih si staršev hči.
Težka so življenja pota,
večkrat treba je poguma;
pridne roke, bistrost uma,
naj bo tvoja prava dota.

Na pot

V življenju je vse polno zmot,
brez njih prehodi svojo pot,
če kdaj te hudo doleti,
pogumno vsemu se upri.

Bariglica

Ilustriral Fran Stiplovšek

Gospod Kmet, gostilničar iz Bregane, je obstal s svojim pletenim zapravljivčkom pred kmetijo starke Marjete. Bil je močan, devet in štirideset let star, rdeč, z obilnim trebuhom in bil je v okolici na glasu zlobnega človeka. Privezal je konja h kolu pred vrati, ki so se odpirala na dvorišče. V njegovi lasti je bilo precej zemljišča okoli Marjetinega po-

sestva in že dlje časa je grabežljivo oprezal po njenem kosu zemlje. Dvajsetkrat ga je že poskušal kupiti, toda starka Marjeta ga je vsakokrat trdovratno zavrnila.

»Tu sem se rodila, pa tudi umreti hočem tu,« je zatrjevala.

Danes jo je našel pred vrati, ko je lupila krompir. Zdaj je imela dva in sedemdeset let. Posušila se je, zgubala, pri delu pa je bila neutrudljiva kakor mlado dekle. Prijazno jo je potrepljal po rami in sedel k nji na klop.

»No, mamka, kako je z zdravjem? Vse v redu?«

»Živi se. A kako z vami stric?«

»Malce me trga, drugače pa sem zadovoljen.«

»Tako je prav.«

Potem starka molči. Kmet jo opazuje pri delu. Njeni okorni prsti dvigajo krompir iz košare, kakor da so klešče. Zelo spretno je z nožem rezala dolge lupine, ko pa je krompir olupila, ga je zmetala v škafo vode. Tri kokoši so prišle od nekje, pograbile lupine in spet izginile. Kmet je postal nemiren in zamišljen, kakor da mu leži važna beseda na jeziku. Končno reče:

»Povejte mamka Marjeta . . .«

»Kaj bi radi?«

»Mar mi res nočete prodati svojega posestva?«

»Ne, o tem ni govora!«

»Toda zdaj sem se nečesa domislil, da bo prav za oba.«

»Kaj takega?«

»Vidite, prodajte mi posestvo — toda vaša last bo vseeno. Ali ste zadovoljni tako?«

Starka preneha lupiti in upre svoje živahne oči z nabrekliimi vekami v oštirja. Ta pa nadaljuje:

»Vam bom takoj pojasnil. Vsak mesec vam bom prinesel sto petdeset frankov. Ali me razumete? Vsak mesec lepih petdeset tolarjev! Vse drugo pa ostane po starem. Tu boste stanovali in za ničesar več vam ne bo treba skrbeti, pa prav za ničesar! Dobro premislite!«

Starka ga je nezaupljivo pogledala, kakor da bi hotela zaslediti zanko v njegovih besedah.

»To bi bilo kakor nalašč zame,« dé na to. »A kaj boste vi imeli od posestva?«

»Za to vam ni treba skrbeti. Živeli boste na svojem, kakor dolgo vam Bog dopusti živeti. Le pri notarju boste s podpisom potrdili, da pripada posestvo po vaši smrti meni. Premislite: do smrti je posestvo vaše, povrhu pa boste prejeli po petdeset tolarjev mesečno. To bo vaš čisti dobiček!«

Starka se je čudila, vznemirjala in se ni mogla odločiti.

»Ne rečem da ne. Le razmisliti moram. V nedeljo vam bom povedala.«

Stric Kmet se je odpeljal vesel kakor kralj, ki je osvojil novo kraljestvo.

Stara Marjeta se je zamislila. Vso noč ni mogla spati in štiri dni je kolebala med da in ne in kar vročina jo je kuhala. Slutila je, da nekaj ni prav v oštirjevem predlogu, a misel na tolarje, ki ji bodo kar sami kapali v naročje, jo je naredila pohlepno.

Šla je k notarju in mu opisala vso zadevo. Le-ta ji je svetoval, naj pristane na Kmetovo ponudbo. A namesto petdeset tolarjev, naj jih zahteva sedemdeset, kajti njeno posestvo da je vredno najmanj šestdeset tisoč frankov.

»Če boste živeli še petnajst let,« ji je dejal notar, »bo itak plačal za vaše posestvo samo pet in štirideset tisoč frankov.«

Starka je kar drhtela ob misli, da bo dobivala vsak mesec sedemdeset svetlih srebrnikov. Pa vendar je bila nezaupna. Nič prav ni mogla verjeti. Bala se je prevare. Ni se mogla nikakor odločiti in venomer se je izpraševala, kako bi in kako ne bi, dokler se ni znočilo. Končno se je le odločila. Dala si je sestaviti prodajno pogodbo in vznemirjena krenila domov.

Ko je prišel Kmet po odgovor, se je starka nalašč obotavljala. V resnici pa se je močno bala, da bi se ne skesal. Potem ko ji je še in še prigovarjal, mu je pojasnila svoj predlog.

Kar poskočil je od razočaranja in ji dejal, da iz te moke ne bo kruha.

Da bi ga pridobila, mu je pričela zagotavljati, da ne bo več dolgo živila.

»Morda pet do šest let! Zdaj sem stara tri in sedemdeset let, pa me noge nič več ne ubogajo. Malo poprej sem že mislila, da je po meni. Morali so me nesti v posteljo.«

Toda Kmet se ni dal zlahka prepričati.

»No, no, mati, trdni ste kakor cerkveni zvonik. Sto let boste čakali. Še na moj pogreb boste prišli!«

Tako je potekel ves dan v razgovoru. Starka ni popustila in gostilničar je naposled pristal, da bo plačal sedemdeset tolarjev.

Naslednji dan sta podpisala prodajno pogodbo. Stara Marjeta je popila na čast prodaje deset kozarcev jabolčnika.

Pretekla so tri leta. Dobra starka je bila še vedno zdrava. Kmeta je stisnil strah. Zdelo se mu je, da plačuje že pol stoletja, da je ogoljufan in uničen. Obiskoval je starko od časa do časa, kakor če greš na polje, da pogledaš, ali je žito že godno za žetev. Sprejemala ga je vedno z nekim hudobnim pogledom, kot da je srečna, da se lahko z njim igra. On pa se je vedno hitro vrnil na svoj voz in se jezil:

»Kdaj misliš že vendar umreti, nesreča stara!«

Nič več ni vedel, kaj naj stori. Kadar jo je videl, ga je stiskalo v grlu. Naposled se mu je posvetilo.

Nekega dne jo je obiskal in si pri tem mel roke, kot prvokrat ko sta se pogajala za posestvo. Ko sta se nekoliko razgovorila, jo je vprašal:

»Povejte mi mati, čemu prav za prav nikoli ne jeste pri meni, kadar pridete v Bregano? Ljudje že o tem govorijo. Pravijo, da sva se sprla in meni to ni prijetno. Kadar boste hoteli, kar pridite. Zelo nas bo veselilo.«

Marjeta se ni pustila dolgo prositi. Ko se je drugi dan odpeljala s svojim slugom v Bregano, je spravila konja v Kmetov hlev in zahtevala obljubljeni kosilo.

Gostilničar se je zelo razveselil in se obnašal z njo kot z »gospo«. Prinesel ji je na mizo vse, kar je premogla njegova kuhinja. Starka je jedla le malo, ker je bila že od otroških let vajena živeti ob juhi in koščku kruha z maslom. Kmet ji je razočaran ponujal, a ona ni hotela jesti. Toda, vsaj kozarček bi ga lahko popila?

»Naj bo, tega se ne branim!«

»Rozalija,« zavpije na vso moč, »prinesi najboljšega, onega s tremi zvezdami!«

Pojavi se dekle z veliko steklenico z lepim napisom in natoči dva kozarca.

»Poskusite mati, to je nekaj za vas.«

Dobra žena prične piti v majhnih požirkih, samo da bo užitek daljši. Ko izpije, zadovoljno prikima.

Kmet ji natoči hitro še drugi kozarec in starka tudi tega počasi izpije. Nagovarjal jo je, naj popije še tretjega, toda starka se je branila. Kmet ni popustil.

»To vino je dobro kot mleko. Jaz ga popijem deset do dvanajst kozarcev, pa mi ni nič. Imam občutek, kot da se na jeziku razblini. Ne v želodcu ne v glavi ga ne čutim. Za zdravje ni boljšega!«

Ker ji je vino ugajalo, je popila še pol kozarca. Tedaj pa ji ponudi Kmet poln velikodušnosti:

»Če želite, vam podarim bariglico te pijače.«

Starka ni rekla ne in vrnila se je malo vinjena domov.

Naslednji dan se je pojavil na njenem dvorišču Kmet in privlekel z voza sodček. Takoj je morala pokusiti in se prepričati, da je isto, kakršno je včeraj pila.

Ko je odhajal ji je pošepnil:

»Ko bo sodček prazen, imam še mnogo takega, samo nikar naj vas ne bo sram. Čim prej bo prazen, bolj bom vesel.«

Čez štiri dni je kmet zopet prišel. Starka je sedela na pragu in lupila krompir za juho.

Ko je govoril z njo, je začutil vonj po alkoholu in lice se mu je razjasnilo.

Kmalu so pričeli ljudje govoriti, da se stara Marjeta na skrivnem opija. Zdaj so jo videli v kuhinji, zdaj na vrtu in celo na poti v okolici, kako pijana in nezavestna leži, tako, da so jo morali nesti domov.

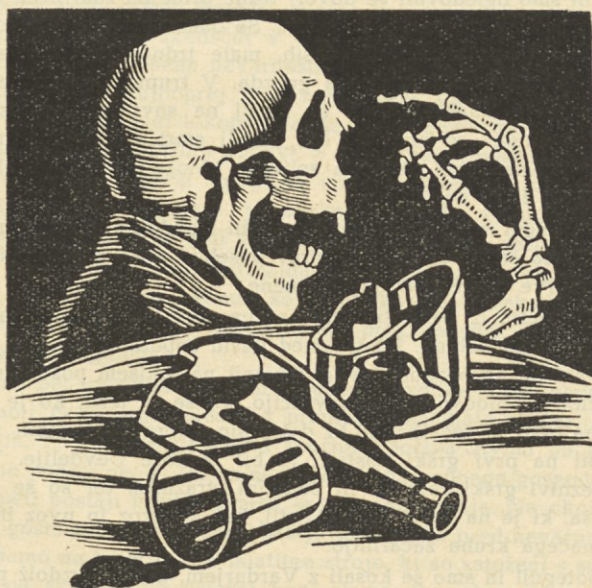
Kmet je ni več obiskoval. Kadar so govorili o njej, je žalostno godrnjal:

»Res žalostno, na stara leta se vdaja pijači.«

Tudi končalo se je žalostno. Starka je umrla naslednje leto o Božiču, ko se je opila in obležala v snegu.

Kmet je podedoval imetje in dejal:

»Trapa! Če se ne bi zastrupila, bi bila še najmanj deset let uživala svoje posestvo.«

V Solun, domačijo slovanskih blagovestnikov

Silno sem si želel izleta v Grčijo. O, kako rad bi stopil kdaj v Solun, rojstni kraj sv. Cirila in Metoda, ki sta prinesla Slovanom prvo luč omike. Želje so me gnale še naprej, tja v staroslavne Atene, ki jih pozna iz zgodovine vsak, kdor je količkaj vtaknil nos v šolo. Čeprav nam je Grčija tako blizu, pa le malokdo pohiti tja na jug, v deželo slavnega Olimpa, ki je vrgla tudi na naše ozemlje mogočne pramene kulture. Pa se mi je le ponudila prilika do izleta v staroslavno deželo.

Ko sem se za trdno odločil, da pojdem s prijetno družbo na Akropolo, sem se hotel oskrbeti za pot s potrebno literaturo in vodiči. V Ljubljani sem dobil le Baedekerja, ki je še izpred vojne. V Zagrebu sem zagledal v Kuglijevi knjigarni novejšo reportažo: »Sonne über dem Balkan« (napisal: Albert Köhler). Tolažil sem se, da bo boljše v Beogradu, kjer imajo Grki svoje poslaništvo. Pa so bili na grškem poslaništvu neobičajno hladni. Zdelo se mi je, da žive na poslaništvu v razmerah pred 2000 leti. Vsaka država se puli za tujce, saj je tujski promet važna postavka vseh državnih budžetov, Grkom — tako se mi je zdelo — pa je vseeno, če se kdo zglesi pri njih ali ne. Ne poznajo tujsko prometne propagande, ne izdajajo vodičev... dobil sem vtis, da je njih slavna zemlja sama po sebi vaba, ki naj pripelje tjakaj Ahasverje brez vsake reklame.

Po ogledu naše prestolnice smo sedli na vlak in krenili proti jugu mimo Niša, Skoplja... do Đevdelije, naše zadnje postaje. Tam so nas izpregli, kakor bi prišli na konec sveta. Zaradi carinskih in obmejnih zadev in seveda zaradi prehoda v Grčijo, kjer imajo drugačen dnevni čas kakor mi. Ob 8. uri smo morali premakniti naše kazalce na 9. uro po grškem časomerstvu. Zato smo imeli na naši izhodni postaji več časa, kakor nam je bilo všeč. Pa nič zato! Pošteno smo izrabili te ure in pohiteli na obširne ravnice, kjer se raztegujejo v nedogled nasadi murv, in smo ogledovali še dovolj trdne priče na zaključne čase svetovne vojne, ko se je vlekla tod solunska fronta. Še danes pričajo o nekdanjih burnih, za našo svobodo tako pomembnih časih, male trdnjave, zgrajene iz železobetona. To so tako zvana mitraljeska gnezda. V trupu neprodorne kolibe se je stiskalo dvoje, troje vojščakov, ki so sipali na sovražnika skozi male linice smrt in pogubo. Koder so pred 20 leti trosili smrt, orjejo in obdelujejo zdaj plodno zemljo pridne roke srbskega seljaka. Mnogo so nam znali povedati iz burnih let od leta 1914. do 1918.

Vlak je zažvižgal v slovo in smo zapustili Đevdelijo, našo obmejno postajo, ki ji dajejo gnezda številnih štokelj prav posebno značilno sliko in smo krenili preko meje do prve grške postaje Eidomene.

Že pred odhodom iz Đevdelije smo se opremili za na pot. Nabasali smo si brašna za vso pot do Soluna. Eden izmed naših sopotnikov pa je pozabil kupiti v Jugoslaviji kruha. Te nezgode se je spomnil na daljšem postanku v Eidomeni. Urno je smuknil v kolodvorsko restavracijo. To se je jezil, ko je moral plačati za kolač kruha trikrat več, kakor bi dal malo popreje na naših tleh. In kruh, ki ga je kupil na prvi grški postaji, je bil iz naše Đevdelije. Tako so nam povedali ljubeznivi grški cariniki in obmejni stražniki, ter so se smehljali jezi našega tovariša, ki je na svoji koži občutil, kaj je izvoz in uvoz in smola, če te za štruco domačega kruha zacarinijo.

Vlak je potegnil in smo se kosali z Vardarjem, ki teče vzdolž proge. Nekako do polovice proge teče železna kača po desnem bregu Vardarja. V zadnji po-

lovici pa si poišče reka bližnjico do izliva v Egejsko morje, proga pa krene proti vzhodu do Soluna. Vardar se vso pot veča in veča. Ko slonim pri oknu in zrem v gosto, od ilovice rdečkasto valovje — verjetno je, da so ga po-barvali zadnji nalivi — se domislim na prijetne vojaške čase in na vojnega tovariša Pera Mačkića, rojaka teh pokrajin, ki nam je ob tihih večerih pravil zanimivosti iz ozemlja med Đevdelijo in Solunom.

Še sedaj mi brni v ušesih pesnitev Vojislava Ilića, ki nam jo je Pera Mačkić ponovnokrat deklamiral in slavil svoj ljubi Vardar:

Suro, večito stenje, gordo se u nebo diže,
Nad urvinama tamnim orli se s oblakom bore,
a dolje sa strašnim šumom Vardar se peni i stiže
i pada kroz uske klance u sinje Egejsko more.

O, vali, o, reko srpska! Stoljeća i ako se gube
i kao talasi tonu u more večnosti tavne,
al tvoje biserne kaplje kameno podnožje ljube,
gde spomenici stoje narodne prošlosti slavne.

Ali će ko rajski feniks sinuti slobota mila,
i ja ću stajati vedar, gde sada pogružen stojim,
i naš će oro beli široko razviti krila
nad urvinama tvojim...

Kakor nam je dejal naš vodnik, bi morali kreniti proti Solunu z brzovlakom. Pa smo nasedli! Vozimo se z mešancem: nekaj osebnih vagonov je priključenih tovornemu vlaku. Zato ni čuda, če se premikamo s polževo naglico. Na postajah imamo dolge postanke. Vse povsod imamo dovolj časa, da pohitim po vodo. Julijska vročina nas žge in žeja, na mnogih postajah pa je voda nepitna. Po malem se začnemo učiti grških besedi. »Nero« pomeni »voda«, »euharistos« pa pozdravljen. Posedemo na čakališčih v senco in se spuščamo v razgovore z ljubeznivimi železničarji. Nobene nevarnosti ni, da bi kje zamudili vlak. Preden se vlak pomakne, dajejo najpoprej znak z zvoncem, nato prometniki zatrobijo, in še le, ko je zabrlizgala tudi lokomotiva, se pomaknemo do prihodnje postaje. Na naslednji postaji se stara slika ponovi. S klici »nero« poskačemo iz vagonov in tečemo do vodnjakov. Tam si načrpamo vode in posedemo v sence. Ponekod pa nas domačini svare, češ »nero« je nepitna. S tako vodo pa smo si med vožnjo hladili le roke, glave pa tudi noge. Pili je nismo, ker smo se bali posledic.

Pester film se je odvijal vso pot: Zidana naselja, pa spet puščobne, prazne pokrajine. Izza visokih kupov slame so se prikazale ponekod borne kolibe, drugod pa so bile nove, s svežo, rdečo opeko prekrите vasi. To so vasi, ki jih postavljajo za grške begunce.

Ob motnih na pol izsušenih potokih poležavajo velike črede obupane živine. Ko prihajamo bolj proti jugu, gledamo preproste slamnate strehe, ki počivajo le na štirih kolih. Pod takimi zasilnimi sončniki počiva živina ob hudi sopari. Tod so siromašne pokrajine, ki jih še ni zajel tok naprednega gospodarstva. Šele pri Jefiri, kaki peti postaji pred Solunom se slika spreminja. Na oknih posameznih hiš opazimo gosto tkane mreže, ki branijo stanovalce pred nevarnimi komarji. Od tu dalje gledamo na kmetijah že mlatilne stroje, ki so založeni s sodi bencina. Ob mlatilnicah pa se kopičijo orjaški kupi slame. Razsežne žitne planjave se menjavajo s tobakovimi nasadi. Žito in tobak sta med najbolj pomembnimi

pridelki današnje Grčije, ali kakor se imenuje država uradno: kraljestvo Hellas. Vsa država meri 130.000 kvadratnih kilometrov, pa je le 15% površine obdelane. Gozdov imajo prav malo.

Presrečni smo, ko zapiha naš vlak v solunsko postajo. Ura je 14. Točno pet ur smo se cijazili od poslednje jugoslovanske postaje Đevdelije do Soluna. Tu sta se rodila brata Konstantin in Metod.

Iz Soluna, takratnega grškega mesta, kjer pa je živelo obilo pripadnikov slovanskega rodu, sta krenila oba brata na sever prižigat baklo krščanske vere.

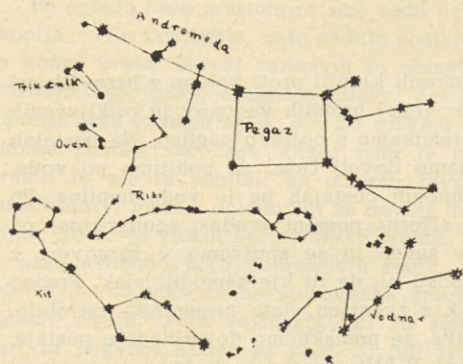
S pobožno hvaležnostjo smo stopili v mesto, od koder je zasijala med naše pradele luč kulture.

Pavel Kunaver

Saturn

Ko bodo Razori prinesli ta članek, bo na jugozapadu svetila zvečer lepa svetla zvezda. Zvesto je sledila Jupitru v precejšnji razdalji že od poznega poletja sem od vzhoda do zahoda. Po svetlobi je mnogo bolj skromna kakor Jupiter. Saturn je to; tudi sin našega Sonca; sam tudi brez lastne svetlobe, in sveti se le v luči svojega mogočnega očeta. Torej je planet kakor naša Zemlja, le mnogo, mnogo bolj daleč je oddaljen od Sonca kakor mi. Da ponovimo na kratko: od Zemlje do Sonca je 150 milijonov kilometrov; od Jupitra do Sonca

v največji oddaljenosti 812 milijonov kilometrov, a od Sonca do Saturna je devet in polkrat tako daleč kakor od Zemlje do Sonca. Toda tudi Saturn ne gre v krogu okoli Sonca, ampak v elipsi, v katere enem gorišču stoji Sonce in se mu zato na svojem silnem potu približa ta planet na 1340 kilometrov, a najbolj oddalji za celih 1.500 milijonov kilometrov. Kakšna daljava! Zopet si jo moremo nekoliko predstavljati, če si vzamemo za merilo hitrost luči: nad 300 tisoč kilometrov na sekundo. Glejte: svetloba rabi od Sonca do Saturna nekako eno uro in 19 minut. In kadar ga mi za-

Saturn je 1. 1939. v Ribah (Ozvezdje v mesecu januarju in februarju na jugozapadnem nebu)

gledamo, se moramo tudi zavedati, da je žarek, ki je došel v naše oko, odšel s Saturna pred približno enako dolgim časom.

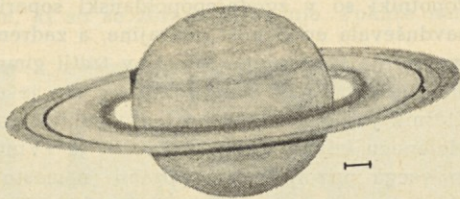
Zaradi eliptične poti Saturna okoli Sonca in pa ker Zemlja svojo sicer veliko, a vendar v primeri s Saturnom mnogo manjšo pot 29 in polkrat preje premeri, namreč v enem letu, se razdalja med obema planetoma poveča do 1650 milijonov kilometrov, ali pa zmanjša na 1200 milijonov kilometrov. Zato se nam tudi ne vidi vedno enako velik.

Tudi Saturn je velikan in vreden brat Jupitrov: saj meri njegov premer skozi ekvator 120.000 kilometrov, a njegova os — celo desetinko manj! Izredno je sploščen! Najzanimivejše pa je, da je Saturnova gostota kar osemkrat manjša od Zemlje, da, celo manjša kakor gostota vode! Toda Saturn nima povsod enake gostote. Obdaja ga namreč izredno debela plast atmosfere, ki tudi najboljšim daljnogledom prikriva pravo, najbrže mnogo manjše in gostejše jedro. Toda tudi ta plast atmosfere je zanimiva. Kaže nam kakor Jupiter gotove pasove,

ki pa so mnogo manj razločni. Tudi pege v teh pasovih se pokažejo, ki dobro služijo za preračunavanje kroženja okoli osi. V primeri z našo malo Zemljo, ki potrebuje 24 ur za enkratno zavrtenje okoli svoje osi se Saturn jako hitro vrti: za enkratno zavrtenje rabi samo 10 ur in 14 minut.

Tudi na Saturnu se od časa do časa pokažejo svetle pege. Tako se je meseca avgusta leta 1933. pokazala 80.000 km dolga svetla pega. Toda dognali so, da ni bila na pravem Saturnovem površju, ampak se je le vrhnja plast atmosfere pretrgala in pokazala se je notranja, še bolj svetla plast. Ni pa še dognano, če tega ne povzročajo manjša nebesna telesa — meteoriti — ki udarjajo tudi na Saturn.

Ko so zvezdoznanci začeli prvokrat obračati daljnoglede na Saturna, so ostrmeli, kajti spoznali so, da ta planet, ki nekam skromno žari na nebu, plava sredi divnega, ogromnega, žarečega kolobarja. (Glej sliko!) Ta kolobar pa se nam kaže od raznih strani, kajti plava v isti ravnini kakor Saturnov ekvator in ker je Saturnova os za 27 stopinj nagnjena na svojo pot, vidimo tekom njegovega obkroženja Sonca ta kolobar enkrat od spodaj, drugič od zgoraj, tretjič pa se nam — skrije. Da, skrije se, ker je ta kolobar, ki meri v premeru celih 278.000 kilometrov, le okoli 1000

Saturn s kolobarjem (—| Zemlja v primeri s Saturnom)

kilometrov debel, in postane v trenutku, kadar je v isti ravnini z Zemljo, tudi za manjše daljnoglede neviden. V večjih pa vidijo tedaj samo nekatere male svetle točke, tam namreč, kjer je kolobar nekoliko debelejši in vzbočen.

Ta čudoviti, žareči kolobar sestoji iz treh večjih delov, ki so med seboj ločeni s presledki. Notranji kolobar je tako tenak in redek kakor pajčolan, da se skozi njega razloči oblika Saturna. Dolgo časa so ugibali, iz česa bi moglo sestojati to čudo. Nekateri so trdili, da je enotno trdno telo; drugi so mu pripisovali, da je iz tekočih snovi; sedanja raziskavanja pa so končno veljavno dognala, da sestoji iz neskončne množice majhnih teles. Kako velika so ta telesa? Kdo ve! Morda dosežejo celo velikost nekaj kilometrov, morda so mnogo manjša. Gotovo pa je to, da se vsa gibljejo in krožijo okoli Saturna tako kakor planeti okoli Sonca, po istih zakonih! Tista telesa, ki so Saturnovi obli bližja, krožijo hitreje; čim bolj pa so oddaljena od njega, tem počasneje je njihovo kroženje.

Ta krasni kolobar, ki očara vsakega gledalca že v manjšem daljnogledu, pa ni edini spremljevalec samotnega potnika Saturna. Medtem, ko smo našli pri Jupitru devet lun ali satelitov, so jih pri Saturnu odkrili do sedaj kar deset! Predaleč so od nas, da bi mogli kaj točnejšega povedati o njih. Nekateri zelo izpreminjajo svojo svetlobo. O enem, Japetu, so toliko dognali, da zelo enakomerno kaže zdaj temnejšo, zdaj svetlejšo poluto k nam — ali pa ima tako nenakomerno obliko, da njegova svetloba zdaj narašča, zdaj zopet pojema. Japet je po velikosti drugi; meri 1800 kilometrov v premeru. Zelo ga prekaša največja Saturnova luna Titan, ki je s svojimi 4200 kilometri celo večji kakor naša luna. Toda predaleč je in prenakomeren, da bi mogli kaj več povedati o njem.

Prosta pa je naša domišljija. Ko gledamo ta čudoviti planet obdan s svojim kolobarjem in številnim spremstvom, se nam vzbudi želja, da bi nam bilo z enega njegovih satelitov mogoče od blizu zreti vsa ta čuda. Koliko krasnih prizorov: Lune vzhajajo in zahajajo; izginjajo za Saturnom in se potapljaajo v stožec njegove sence in zopet se pojavljajo v sončni luči. Zdaj pa zopet pri-

plavajo med Sonce in Saturna in mečejo svoje sence na planet: vedno se ponavljajoči sončni mrki. In šele kolobar! Žari po gostoti v različni moči in v vseh mogočih odtenkih. Tudi on prihaja v najrazličnejše položaje in vedno se čez en del njegove silovite izpreminjajoče ploskve razgrinja mogočna senca Saturna, ki pa jo številne lune različno in od raznih strani razsvetljujejo!

Davorin Ravljen

V muzeju divjega Zapada

Iz Draždan smo hiteli v velikem avtobusu nekaj časa po novi državni avtomobilski cesti, potem smo zavili z nje na preprosto pokrajinsko cesto, ki vodi v Radebeul. Semkaj smo se namenili, da obiščemo dom pisatelja Karla Maya. Popotniki so v zgodnjepopoldanski soparici po vrsti zadremali. Tudi mene ni navduševala enoličnost pokrajine, a zadremal nisem. Na tej poti se mi je zbudil spomin na šolska leta. Bilo je v tretji gimnaziji, mojstroval nas je strogi razrednik Klešnik. Sredi napete latinske ure je sledilo presenetljivo odkritje: profesor Klešnik je po kratkem prežanju pohitel do predzadnje klopi in zaplenil dolginu Majersiču knjigo Karla Maya. Bil je »Vinetú«, odtlej nisem pozabil tega imena. In vsega prizora nisem pozabil: namesto sršečih pogledov, namesto strogega ukora in vpisa v razrednico je profesor Klešnik zaslonil svoj kozarčič s kazalcem in je očetovsko pomodroval: »Karla Maya mi čita sredi ure! Ko bi bilo vsaj kaj pametnega! Karla Maya, ki so mu dokazali sleparije in je moral sam priznati, da je grdo lagal in si vse sproti izmišljal.« — Sodba je bila tako porazna, da nikoli pozneje nisem z veseljem segel po Karlu Mayu. Vendar se v študentovskih letih skoraj ne moreš ogniti temu pisatelju. Še danes zremo v domišljiji prostrane ameriške pokrajine, neznansko prostrano svobodo, če čujemo kopitanje mustangov po savani, vidimo ob tabornem ognju zbrane bele lovce, ki si pripovedujejo bujne zgodbe, ko nenadno zadoni bojni krik Indijancev in se razvname boj moža proti možu. Še vidimo prijatelja Vinetúa, ki stopi izpod zelene smreke na plano in pomaga staremu Shatterhandu rešiti bele mučenike, privezane k drevesom ali h kolom...

Danes je sodba o Karlu Mayu, zlasti v Nemčiji, prizanesljivejša. Seveda, lani konec marca je minilo že četrto stoletje, kar je umrl. In četrto stoletje je dovolj, da se pozabijo številni očitki in se z vsakovrstno reklamo vzgoji čaščenje pisatelja, čigar knjige so dandanašnji v sedemmilijonski nakladi razširjene samo med nemško mladino, v številnih milijonih pa po prevodih še daleč po svetu. Karl May je zrasel v silni revščini. Bil je sin ubožnega tkalca, prišel je slep na svet, pozno je izpregledal. Preboril se je skozi bedo in glad in je pisal in potoval, potoval in pisal, da je postavil zgled neverjetne pisateljske marljivosti. Kakšnih sedemdeset debelih knjig šteje njegova zapuščina. In ta njegova knjižna zapuščina je danes velik kapital, ki se njegovim dedičem in založništvu bogato obrestuje. To smo lahko spoznali na obisku v Radebeulu.

Tam stoji v prijaznem vrtu bela vila »Shatterhand«, v njej prebiva pisateljeva vdova gospa Klara Mayeva. Za vilo je smrekov gaj in za njim preprosta lesena hiša z napisom: »Villa Bärenfett«. To je muzej z znamenito zbirko Karla Maya, oskrbnik muzeja pa je stari Mayev občudovalec in nekdani cowboy Paty Frank. Debelušen, razkoračen, z desnico v žepu, z levico vihteč svoj rjavi koubjski širokokrajnik nas je pozdravil grmovito po indijansko: »Haw-kola!«

Prišla je tudi gospa Klara, dostojanstvena sivolasa dama, da nas povede po muzeju in nam pove nekaj svojih spominov na potovanja s pokojnim možem po

Ameriki. Muzej je res skrbno urejen, zanimiv in slikovit. V velikih steklenih omarah so lutke Indijancev in Indijank v naravni velikosti, opravljene v značilne noše posameznih indijanskih plemen. Po stenah so neštete podobe, slike in fotografije, kipi, orožje. Našli boste znamenito srebrno puško junaka Vinetúa in še znamenitejšo kratko risanico starega Shatterhanda. Zgrozili se boste ob številnih skalpih. Razživi se vam lahko domišljija ob velikih prizorih borb Indijancev z belci, ob strahotnem pokončavanju divjačine, ob pokolju starincev na ameriških prerijah. Naenkrat ste presajeni v svet divje romantike in vedno znova stopate od vitrine do vitrine, od slike do slike, raznovrstno orožje zbuja spomine na doživljanje in opise Karla Maya. Prerijsko ozračje trepeče v tem majhnem muzeju. Priznam: muzejček je zelo bogata zakladnica za vse tiste, ki jih je volja zaživeti še enkrat z mladostno gorečnostjo v burnih pripetljajih, kar jih je v teku let nanizalo pero neutrudnega opisovalca pustolovščin.

»Po dva, po tri dni včasih ni okusil drugega kakor čašico črne kave,« pripoveduje gospa Klara Mayeva damam, ki so se zbrale okrog nje. Pokaže nam njegove rokopise. —

»Nikdar ni ničesar prepisoval. Poglejte, le posamezne besede je morda popravil ali preoblikoval, sicer pa je vse ostalo tako čisto in tekoče, kakor mu je nanesla domišljija, kadar je sedel v pravem razpoloženju za mizo. Če je bil izčrpan, se ni silil, vdajal se je pobožnosti. In potem je prišlo samo od sebe, ni mogel zdržati, pisal je, pisal... Danes je

Lutke Indijancev v muzeju so naravne velikosti

njegova čast rešena, pomislite, nedavno je neki študent na univerzi v Jeni napisal razpravo o Karlu Mayu in je z njo dosegel doktorat.«

Ko smo še vedno z zanimanjem ogledovali posamezne znamenitosti muzeja in poslušali in izpraševali sivolaso vdovo, se je pojavil med nami vodja založništva knjig Karla Maya, veseljaški Nemec z debelo cigaro. Na mah je bila indijanska romantika pregnana. Sledil je zabavni del. S prešerno samozavestjo in z duhovito zbadljivostjo nas je začel založnik v družbi Patyja Franka zabavati, da smo se držali za trebuhe. Splezali smo po železni lestvi v podzemlje. O, groza, tam spodaj je urejena tihotapska žganjarna iz Kanade. Ženske so kriknile — v kotu je stal človeški okostnjak. (Učeni založnik nam je s cigaro v desnici živahno tolmačil, da se je neki zločinec v Draždanih prostovoljno žrtvoval, da pride njegovo okostje v muzej Karla Maya.) In v žganjarni sami sta dve mrtvaški lobanji, založnik je povedal, da sta obe Mozartovi: prva iz mladih let, druga pa posmrtna. Nalezli smo se pajčevine in prahu. In ko smo splezali po železni lestvi nazaj na svetlo, smo lahko spoznali, da je tudi pajčevina bila umetna... »Kaj pravite?« je poškilil name založnik in osul pepel svoje debele cigare.

»Neumnost!« sem odvrnil.

»Kič, kaj ne da? Toda kič mora biti res kič, tako neumen, da se ga človek zaveda, potem ima lahko svojo zadovoljnost na njem, kaj ne?«

V tem nas je že Paty Frank vabil v svoj »bar«, ki je tako rekoč sestavni del muzeja. Lesen je, kakor kakšna drvarnica. Steklenic je polno, s čudovitimi napisi. Tisti kič, ki ga Nemci ljubijo, je vendarle zmožen vzbuditi mnogo smeha. Na steni prečitajte napis:

»Mirno pljuvajte na tla, —
počutite se, kakor domá!«

Toda preberite tudi ta napis:

»Pri nas vam ni treba ničesar plačati.
Samo potem morate tudi upoštevati naše običaje.«

Poleg tega napisa namreč visita dva kruta samokresa. In zraven samokresa je v okviru prvi dolar, pridobljen s pomočjo teh dveh samokresov od nekega gosta, ki nekoč ni hotel plačati zapitka... Tu lahko vidite Kolumbovo jajce in še mnogotere znamenitosti iz Amerike. Najvažnejši običaj pa je ta, da dobiš čašico »ognjene vodice« le tedaj, če po vonju spoznate, da je to zgolj nedolžen mareličen likér. Če pa želite piva, morate počakati do jutra, do selitve duš. Na steni je namreč napisano:

»To morow free beer!«
(Jutri pivo zastonj!)

Ko smo se poslavljali, je debeli Paty Frank stal na kamenitem pragu in nam je za slovo dajal pametne nasvete:

— Če hočete ostati zdravi in vedno dobre volje, delajte kakor jaz: Nikoli nič ne mislim. In še vedno čitam Karla Maya. Haw-kola!

— Haw-kola, haw-kola! — so navdušeno odzdravili nekateri. O, da sta jih videla Buffalo Bill in Minehaha!

Nazaj proti Draždanom nihče ni dremal v avtobusu. Poskušali smo uvaževati recept dičnega Patyja Franka. Toda ni šlo izlepa. Premlevali smo vtise in doživljanje v muzeju Karla Maya, ki so bili veselejši in dovtipnejši kakor burne dogodivščine v starih »indijanaricah«.

Anton Ingolič

Čaša nesmrtné metode

*Kadar nova metoda
šolniku staremu stopi do grla...
Kdo mu ponudi čarovne pijače,
da bi ga otel?*

Svit častitljiv diči golo glavo,
notes črni ga tišči v žepu,
knjiga sveta je pred njimi odprta, —
knjigo čita stari šolnik Tone,
knjigo čita o metodi novi,
o metodi in učenju novem.
Svetel dan mu sije skozi okno,
krasno jutro v kabinet smehlja se,
krasno jutro, dete vesne mlade,
ali v duši jasno ni Antonu.
Težke misli misli šolnik stari...

»O metoda, zopet me preganjaš,
vešča črna, misel ne vesela?
Šola nova! Moram z njo začeti?...
Višnji, brada mi do pasa pada,
glavi vdihnil si duha modrosti,
notes tale dal si roki moj!
Glej, kako naj ločim se od njega!
Veže nanj me že ljubezni spona!
Glej, kako naj s cveki se razstanem?
Strašil z njim sem življenje celo!
Glej, kako učim naj brez ukora!

Najzvestejši mi je on tovariš...«
V težkih mislih je Anton naš stari!
V težkih mislih tri pozove k sebi:
Zove k sebi Marka, nagajivca,
zove k sebi Jakca, trdoglavca,
zove k sebi Kavko, repetenta.

Stopi predenj prvi, Marko živi.

»Ni li leka zoper to metodo novo?
Cvek čemu nam? In čemu ukori?
Mora biti — mirno čem živeti!«

»Jasni Tone, sonce šole naše!
Srečen sem, da smem pred tabo stati!
Mnogo družba naša res premore,
ali vsakdo pomoči ni vreden!...
Ti nastrezi si v kristalni čaši
solz v ljubezni vnete petošolke,
stopi v njih številne njene cveke,
pij pijačo mojo juter sedem...
Nov metodik, Tone, boš postal nam!«

Jedva svita dan se nad obzorjem,
s čašoj v roki šolnik grede v šolo.
V šolo ide, v peti razred pride,
solze streže v čašo si kristalno.
S polnoj čašoj iz razreda dojde,
vrže vanjo cvekov mi peščico,
čaka, čaka na čarovno pitje,
ali fajfa ne stopi se v solzi.

In že vstopi Jakec trdoglavi.

»Svetli Tone, šolmaštrov ti dika!
Pravo pot pokazal ti bo Jakec.
Mnogo morda znajo nagajivci,
toda puhla pena je njih znanje!
Bistrost jasna, to skrivnost je naša! —
Glej je čaše, ki rešitev daje!
Pij zdravilo njeno čudodelno.
bistrost pij z modrostjo zasoljeno,
pij iz nje metodo zaželjeno!«

»Sam poskusi jo poprej pijačo!
Nagni krepko, Jakec moj učenil!«

»Svetli Tone, čaša ta ni zame —
Ti edini...«

»Sam poskusi prvi!
Naj pijače vidim prej učinek!«

Dvigne Jakec kupo svojo k ustom,
Tone pa nad njim svoj notes črni.
»Glejmo, je li pitje tvoje pravo!« —
In profesor mu zapiše slabo.

Stopi predenj Kavka zapuščeni.

»Najstarejši si v razredu svojem?
Čuj, povej mi in skrivnost razjasni:
Ni li leka zoper to metodo novo?
Šolnik dober brez nje hočem biti!«

Dvigne roko, glasni Pepi Kavka,
dečko v suknji močno zaprašeni,
v hlačah zorno svetlih nad koleni —
dvigne desno pa Antonu reče:

»Leka iščeš strogi šolnik Tone,
leka rad bi, ki sodobnost daje
v naših časih, za mladino blago?
Iskal leka takega pri drugih,
iskal že si ga pri trdoglavcih —
prevarili pa so vsi te kruto...
Sam imaš jo, čašo čarodejno,
sam imaš metodo to nesmrtno!
Le z dobroto jo napolni lekom!
Čaša tvoja je — odlika moja!
Ta metoda je — odlika naša!
Piši vsak dan samo rede prve,
rede dobre za dijake slabe,
za dijake in za šolo našo!
Zlega reda pa ni ena črka,
nam v odliko naj nikdar ne kane!
Prej ne nehaj pisati odlične,
dokler notes poln ne bo do roba,
dokler notes rabil boš — do groba!...
Truplo tvoje pač strohni v gomili,
ali nate nam spomin ostane!
Narod hranil bo metodo tvojo,
s pitjem njenim bode se napajal —
v tej metodi res živel boš večno...«

Knjiga mrka je pred njim odprta,
a ne čita šolnik več metode,
zre za Kavko, ki čez prag odhaja,
zre za njim, sam sebi si šepetaje:
»Ta utegne biti čaša prava,
čaša tvoja, modri Pepi Kavka!«

(Po Aškerčevi »Čaši nesmrtnosti«)

KULTURNI ZAPISKI

France Gorše. — Kipar France Gorše se je rodil leta 1897. v Sodražici na Dolenjskem. Po dovršeni ljudski šoli je odšel na Obrtno šolo v Ljubljani, kjer je leta 1914. dokončal kiparski oddelek. Nato je bil poklican k vojakom in je prebil vsa štiri leta v vojski. Leta 1920. je odšel na akademijo v Zagreb, katero je dovršil leta

človeško telo v vseh oblikah in pozah in je v tem dosegel mojstrstvo kakor malo kateri kipar. Za novo palačo Narodne skupščine v Beogradu je napravil nekaj velikih idealiziranih kipov, za katere je prejel prvo nagrado. Zdjaj stalno živi v Ljubljani.

*

Dva slavna Amerikanca — potomci Slovencev. — Slovenci so se zlasti pred svetovno vojno radi selili v Ameriko, kajti tedaj je bila naša domovina presiromašna, da bi nudila vsem dela in zaslužka. So pa bili tudi drugi vzroki, ki so pognali naše ljudi iz rojstne dežele. Eden teh je bil verska razprtija-reformacija, ki je pozneje rodila protireformacijo. Leta 1597. je izdal tedanji avstrijski cesar Ferdinand povelje, da se morajo vsi protestantje, ki trdovratno vztrajajo v svoji veri, izgnati iz Avstrije. Tudi mnogo Slovencev je bilo tedaj pregnanih iz domovine. Janez Znojilšek se je n. pr. izselil na Švedsko, kjer so pozneje njegovi potomci postali grofje ter so bili poznani pod imenom Snoilsky. Karl Snoilsky, ki ga Švedi prištevajo med velike pesnike, je bil potomec Janeza Znojilška. Ta primer kaže, da se takrat pregnani slovenski protestantje niso izselili samo na Ogrsko in na Nemško, ampak tudi v druge države in prav verjetno je, da se jih je nekaj izselilo tudi na Holandsko, kjer so takrat živeli pregnani verski nezadovoljneži »Pilgrimi« — romarji, ter se leta 1620. skupno z njimi izselili v Ameriko. Koliko jih je bilo in kdo so to bili, bo treba še raziskati. Vse naše dosedanje zgodovine dosledno trdijo, da je bil slovenski škof Baraga prvi Slovenec, ki je stopil na ameriška tla, kar pa seveda ni resnično. Iz starih ameriških kronik vidimo, da so se že leta 1776. nahajali nekateri Slovenci v ameriški armadi. O tem nam pričajo pristna slovenska imena: Gorše, Turk, Vavtar, Černe, Vidmar. V New Yorku pa sta bila v tistih časih tudi dva druga Slovencev — brata Abraham in Tomaž Volk. Tomažev sin Garit se je izučil za kamnoseka in je izvršil mnogo prelepih kamnoseških del na raznih palačah v glavnem mestu Amerike. Njegov sin Leonard se je rodil leta 1828. Živo ga je zanimalo kiparstvo in slikarstvo. Kmalu je zaslovel po vsej Ameriki in dobil je mnoga naročila. Svoje umetniško znanje si je izpopolnil tudi v Ita-

France Gorše: Pastirček, žgana glina

1925. v posebni šoli slavnega hrvatskega kiparja Ivana Meštrovića. Po zaključku študij je Gorše napravil več potovanj, zlasti po Italiji. Od l. 1925. do 1931. je stalno bival na Goriškem. Leta 1928. je prvič razstavil svoja dela v Gorici. Od tega časa pa je stalen gost vseh pomembnejših naših razstav doma in v tujini. Iz priobčenih del v tem zvezku lahko razvidite, kako raznoliko je delo tega plodovitega slovenskega kiparja. Zlasti rad oblikuje

liji. Njegova najznamenitejša dela so: portret slavnega ameriškega predsednika Abrahama Lincolna in drugih slavnih ameriških državnikov ter mnogo javnih spomenikov. Še bolj slaven je bil njegov sin Douglas Volk, ki je bil rojen leta 1856. Bil je priznan slikar in profesor umetniške akademije. Celo ameriška vlada mu je poverila v izvršitev mnogo javnih del za palače. Posebno mojstrsko je slikal pokrajine. Bil je član mnogih umetnostnih organizacij. Ko je leta 1935. umrl, so vsi ameriški listi proslavljali veliko delo tega ameriškega umetnika. Leonarda in Douglasa Volka ne moremo sicer več prištevati Slovencem. Rodila sta se v Ameriki, tam sta delala, njih mišljenje je bilo pristno ameriško. V zadoščenje nam je le zavest, da sta bila potomca Slovencev.

*

Slovenski časopisi v Ameriki. — Kako žilav je naš slovenski rod tudi v tujini, nam najbolj zgovorno dokazuje njegovo kulturno življenje. Tako imajo Slovenci v Ameriki kar 15 svojih lastnih listov, od katerih so trije dnevniki, in sicer »Prosveta«, »Amerikanski Slovenec« in »Enakopravnost«. Tudi slovenska mladina v Ameriki ima svoje glasilo »Mladinski list«, ki pa že mora priobčevati poleg slovenskega teksta tudi tekste v angleščini, kajti otroci slovenskih staršev, rojeni v

Ameriki, ne znajo več jezika svojih roditeljev. In ker ni novega, svežega dotoka izseljencev iz domovine, bo kmalu ta rod prešel v pristne Američane. Slovenci v Južni Ameriki imajo pa eno samo slovensko glasilo »Slovenski tednik«.

*

Parodija. — V tem zvezku priobčujemo pesem »Čaša nesmrtnih metode«. Če pazno prečitamo to pesem, boste takoj uganili, da spominja ta pesem na slovito pesnitev Aškerčeve »Čaše nesmrtnosti«. In je tudi zares točno posneta po tej pesnitvi — le da je smisel te pesmi zdaj povsem drugačen, dejali bi ironičen, kajti v tej tako preoblikovani pesmi bomo zasledili žgočo oceno na razne učne postopke šolnikov. Tako predelano prvotno pesem v norčav, kritičen pomen imenujemo parodijo. Rečemo: pesem »Čaša nesmrtnih metode« je parodija na Aškerčevo pesem »Čaša nesmrtnosti«.

*

Karl Čapek. — Dne 24. decembra 1938 je umrl v Pragi eden največjih čeških pisateljev Karl Čapek. Poleg mnogih romanov, povesti in dramskih del je spisal tudi pravljice, ki se odlikujejo zlasti v tem, da je namesto škratov, vil, rojenic postavil v pravljicih dejanja same sodobne zamisli. Bil je velik prijatelj nesmrtnega Masaryka.

DROBNE ZANIMIVOSTI

Stoletnica fotografije. — 7. januarja 1939. je torej minulo 100 let, odkar je bilo objavljeno odkritje Niépca in Daguerra na seji Akademije znanosti v Parizu. Pred 100 leti je francoska vlada kupila in objavila iznajdbo fotografije in jo s tem podarila vsemu človeštvu. Ponosno je rekel znanstvenik Arago, 7. januarja 1838, na seji Akademije znanosti: Francija je velikodušno poklonila svetu fotografijo. Francoska vlada ni obeh iznajditeljev samo odlikovala, temveč ju je tudi gmotno plačala. Velikopoteznost tega koraka se je pokazala v tem, da se je fotografija v par tednih razširila po vseh kulturnih državah. Tega ni doživelo še nobeno drugo odkritje in je to redki pojav v zgodovini iznajdb. — Daguerre je pa nadaljeval poskuse in l. 1839. je lahko končno stopil pred člane Akademije s prvimi fotografijami pariških ulic. — Čeprav je bila daguerrotipija

primitivna fotografska metoda, zahtevajoča precej časa za eksponiranje, nesposobna za razmnoževanje ali projiciranje, sta se razvila iz nje moderna fotografija in film. Pomen fotografije v kulturnem, javnem in zasebnem življenju je danes tolik, da bo vsakogar zanimal razvoj fotografije od začetka do danes. — Okrog l. 1000 po Kr. r. je opazoval učeni Arabec Alhazem obrnjeno sliko zunanega sveta za okroglo steklenico, napolnjeno z vodo. Proti koncu 13. stoletja so že brusili leče; uporabljali pa so jih izključno samo za očala. Okrog l. 1500. opisuje Leonardo da Vinci temno kamero (camera obscura), ki nam napravi sliko skozi majhno, okroglo odprtino. Temna kamera ni imela nobene možnosti razvoja. Leta 1566. pa predlaga beneški plemič Daniel Barbaro uporabo zbiralne leče namesto enostavne odprtine. S tem je bila načeta pot, ki v

premem razvoju vodi do današnje kamere. Že leta 1665. piše pater Zahn o svoji temni kameri, pri kateri leži preko poti svetlobnih žarkov, objektiv, poševno zrcalo. To zrcalo vrže sliko navzgor, tako da jo moremo opazovati pokončno. Misel moderne refleksne kamere je torej stara več kakor 250 let. Leta 1727. odkrije zdravnik Ivan Henrik Schulze, da so srebne soli občutljive za svetlobo in jih uporablja za kopiranje napisanih šablon. S tem je bil že v temelju iznajden material, s katerim bi bilo mogoče obdržati v notranjosti kamere sliko. Šele 1822, torej skoro 100 let kasneje, se posreči Francozu Niépcu sliko v kameri res obdržati in ustaliti. Kot material za snemanje je uporabljal kovinske plošče, prevlečene z asfaltom. Leta 1838. je napravil Francoz Daguerre posnetke, ki jih je bilo treba šele razviti, predno je bilo mogoče videti sliko. Uporabljal je jodirane srebne plošče, na katerih je nastala po osvetlitvi, pod vplivom živosrebrnih par pozitivna slika. Za naše pojme so bili osvetlitveni časi za daguerrotipijo nečloveško dolgi.

Vendar pa znašajo samo minute, medtem ko je Niepcu potreboval še ure. Leta 1839. je Anglež Foks Talbot napravil posnetke na svetlobno občutljiv papir, ki je dal sprva samo negative. Leta 1847. je prišel Niepcu de Saint Victor, sorodnik preje omenjenega istimenskega Francoza, na misel, svetlobno občutljivi sloj snemalnega materiala zlit na steklene plošče. S tem se je izognil moteči zrnatosti Talbotovih papirnih negativov. Moderna plošča je bila rojena. Leta 1871. je dal angleški zdravnik Maddox uporabna navodila za izdelovanje suhih plošč. — L. 1873. je odkril kemik Vogel, kako je mogoče plošče, ki so bile dotlej občutljive samo za modro svetlobo, z dodatkom majhnih količin barvil napraviti občutljive tudi za druge barve. Leta 1888. je uporabil Turner v Ameriki celuloidne trakove kot nosilce svetlobno občutljivega sloja. Film (dobesedno »koža«) je bil rojen. Izdelovati ga je začel George Eastman v Rochesteru (Kodak) in s tem res omogočil nepregledno širjenje fotografije. Leta 1925. se je pojavila na trgu prva »Leica«.

O FOTOGRAFIRANJU

Film. — Film ima izredno občutljivo kožo. Polt najnežnejšega otroka je v primeri z njim grobo usnje. Samo malo luči, le nekaj sončnih žarkov in že je film pokvarjen. Zato je vsak film tako skrbno zavrt v zavoječku, da ne more svetloba do njega. Šele v aparatu, ki je od vseh strani skrbno zaprt, ga raztegnemo in lovimo nanj slike, ki jih pošilja objektiv iz zunanega sveta v notranjost aparata. Vsak film ima določeno občutljivost za svetlobo, ki jo merimo s posebnimi stopinjami. Na filmu imaš n. pr. napisano $18/10^0$ DIN. Nočem te mučiti z vsemi temi številkami in znaki. Dosti je, če veš, da je film tem bolj občutljiv, čim večje je prvo število, torej števec ulomka. Film, ki ima prvo število 18, je dvakrat tako občutljiv kakor film, pri katerem je to število 15. Ako je prvo število 21, je to dvakrat bolj občutljiv film kakor film z občutljivostjo 18, pri rastek 3 pomeni torej podvojitev občutljivosti. — Najboljši je film, ki ga najbolj kupujejo, ker je vedno svež. Dalje je najboljši film, ki ga stalno uporabljaš, ker ga dobro poznaš, in pri katerem si ostal, ker ti je najbolj prikladen.

Slab film je zavržen denar. Film moraš hraniti na suhem in na hladnem. Nikar ne skopari preveč s filmom. Ako se ti zdi kak posnetek posebno zanimiv, napravi več slik z različnimi odprtini in osvetli strani. Nikar se tega ne sramuj; tako delajo tudi izkušeni fotografi. — Mnogi še danes uporabljajo plošče, ki pa jih je film skoraj čisto izpodrinil zaradi svoje malenkostne teže, gibljivosti in drugih prednosti. V zadnjem času smo dobili tudi film, ki nam kaže svet v naravnih barvah, ne samo v črnem in belem, kakor smo ga bili vajeni gledati do sedaj na fotografskih slikah. Film ali plošča, nobeden ne sme biti v aparatu ne preveč ne premalo dolgo izpostavljen svetlobi, sicer dobiš premalo ali preveč osvetljene posnetke.

Kakšen film? Skrajna občutljivost filma še ni odločilna za njegovo uporabnost. Tudi dirkalni voz na dve kolesi ni za vsak dan. Najbolj občutljivi filmi, ki imajo občutljivost od $19/10^0$ do $21/10^0$ DIN, so potrebni za posnetke, pri katerih imamo opravka z zelo hitrimi gibanji (šport) ali z neugodnimi svetlobnimi razmerami (notranjost poslopj) ali kadar uporabljamo zelo

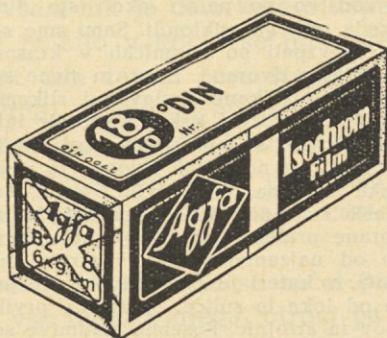
majhne odprtine. — Filmi srednje občutljivosti od $15/10^0$ do $18/10^0$ DIN so najbolj v rabi. Podajajo nam odlične barve in njihove odtiske. Taki posnetki so zelo primerne za povečanje. Filmi z občutljivostjo od $10/10^0$ do $13/10^0$ DIN so za strokovnjake. — Moderni filmi prenesejo precej svetlobe. Tudi če vzameš večkratno zadostno osvetlitev, boš dobil lepe slike. Toda prekratke osvetlitve ne izravna noben film. Rajši trikrat preveč osvetli kakor tretjino premalo.

Ortohromatski ali panhromatski film?

Ljubitelj fotografije ima na razpolago dve vrsti filmov, ortohromatske in panhromatske. Oboji nam slikajo svet, ki je v resnici barven, samo v črni ali beli barvi. Med obema vrstama pa je razlika. Ortohromatski filmi nam barv ne pretvarjajo tako točno, kakor jih čuti naše oko. Predvsem nam podajajo rdeče stvari (rdečo obleko, cvetice itd.) pretemno, skoraj črno, medtem ko se zdi rdeča barva našemu očesu vendar svetla. Tudi rumeno barvo nam podajajo pretemno. Modro barvo (n. pr. modrino neba), ki se nam zdi v resnici sorazmerno temna, pa nam da ortohromatski film mnogo presvetlo, skoraj belo. Škoda. — Drugače pa panhromatski film. Ta nam podaja vse barve v skoraj pravilni svetlosti; rdeče srednje svetlo, rumeno zelo svetlo, modro temno. Posnetke s panhromatskim filmom spoznamo že na prvi pogled; imajo množico pisanih tonov in barvnih nasprotij, kakor jih čuti oko v resnici. — Izbira med obema vrsta ni težka. Splošno uporabljaj panhromatski film. Ortohromatski film te bo zadovoljil samo tam, kjer nimata rdeča in modra barva velike vloge. Nedostatke ortohromatskega filma lahko popraviš s tako imenova-

nim steklom ali rumenico, ki jo natakneš na objektiv. — Ko si slikal pokrajino brez rumenice, so te zlasti mikali lepi beli oblaki na temnem nebu. Kako razočaran si bil potem, ko si dobil na sliki namesto nebá in oblakov enakomerno, dolgočasno belino. Učinek rumenice je v tem, da slabi modro barvo in s tem poudari rumeno in zeleno. Modra barva nebá postane potem temnejša beli oblaki na nebu pa vidni. Podoben občutek imaš tudi, kadar nosiš rumene ali zelene naočnike. Koliko lepši se ti tedaj zde oblaki na temnem nebu. — Pri panhromatskem filmu je tak pripomoček za povprečnega fotografa skoraj nepotreben, ker nam že sam od sebe poda barve zadovoljivo. — Rumena nam svetlobo oslabi, ker zadrži modri del luči. Zato moraš, kadar jo uporabljaš, osvetlitev podvojiti. Namesto $1/100$ sekunde moraš za primer vzeti $1/50$ sekunde.

Franc Bajd

Kadar kupiš film, si dobro oglej napise na njem. Na zavojčku je napisano, ali je film ortohromatičen ali panhromatičen. Označena je tudi občutljivost filma, pri nas $18/10^0$ DIN.

NAJMLAJŠI ROD

V Benetke. — Nastopile so prelepe počitnice, ki si jih vsak dijak želi. Mama mi je na prigovor sorodnikov obljubila, da bomo napravili izlet v Benetke, česar sem se zelo veselil. Zadnje noči skoraj nisem mogel spati od samega veselja, in ko smo se okoli polnoči odpeljali z brzovlakom iz Ljubljane, sem bil v sedmih nebesih. Čim bolj smo se bližali italijanski meji, tem bolj sem bil vesel. Škoda je bilo, da smo se peljali ponoči, tako da ni-

sem videl Krasa. Videl sem samo temne obrise skalovja, ki je delalo vtis, kakor da iz pokrajine preže skrite pošasti. Zato pa sem bil očaran, ko smo se približali Trstu ter zagledali morje in mnogo jadrnic v jutranji lepoti. V Trstu smo nekoliko časa počivali, naker smo se odpeljali naprej. Vozili smo se po lepi ravni pokrajini, ki je večinoma travnata ter premežena s prekopi. Čim bolj smo se bližali Benetkam, tem jasnejša je postajala modrina

neba. Okoli osme ure zjutraj smo prišli v Benetke. Izstopili smo, prišli v ozko ulico ter se nastanili v hotelu z nekoliko okni, ki pa je bil znotraj zelo razkošno opremljen. Čez nekoliko časa smo se odpravili, da si ogledamo mesto. Kazalo se nam je zelo staro mesto, katerega stavbe bi nam, če bi imele dar govora, pripovedovale pisano in pestro zgodovino. Po ozkih ulicah, na katerih prodajajo južno sadje, smo dospeli do glavnega kanala, Rio de Grande, ki se cepi v mnogo manjših kanalov z umazano vodo. Vseeno pa vzbudi zanimanje človeka, ko gleda številne gondole (čolne) ter parnike, ki vozijo po kanalih (beneški tramvaji). — Vsedli smo se v tak tramvaj, ki nas je odveslal do trga sv. Marka. Zares, veličasten vtis nudi ta trg s svojimi krasnimi stavbami, kakor je Doževa palača in cerkev sv. Marka. Najprej smo si ogledali Doževo palačo, ker je ta odprta samo dopoldne. Plačali smo vstopnino okoli trideset dinarjev, v tem pa se nam ponudi vodnik, ki je zahteval za vodstvo po palači okoli sto din. Seveda smo ga odklonili. Sami smo se nato povzpeli po stopnicah v krasno opremljeno dvorano. Strop in stene so bile vse poslikane s slavnimi slikami velikih umetnikov, kakor Tintoreto itd. Vse slike so se bleščale v pozlačenih okvirih. Ena največjih dvoran je sodnijska dvorana. Tu se vidijo stoli, na katerih so sedeli doži ter sodili. Iz te dvorane pridemo po mnogih drugih v eno od najzanimivejših dvoran v tej palači, v kateri je razstavljeno orožje, vse od loka in sulice, pa tja do prvih topov in strojnic. Posebno zanimive so razne vrste mečev, sulic in pištol. Ta dvorana nudi lep pogled na Most vzdihljajev (Ponte dei sospiri), ki veže palačo z jetnišnico. Res je bil to most vzdihljajev, kajti nešteto jih je bilo, ki so šli čez ta most, ne da bi se vrnili. Poginili so in strohnili po ječah, mučilnicah, od časa do časa pa so njihova trupla izginila v kanalu. — V spodnjih prostorih smo se zgrozili ob pogledu na nekdanje strahotne ječe, v katerih so izginjali vsi nasprotniki doževega tiranstva. Njihova svobodomiselnost je žalostno končala ob železnih okovih. Še danes jih lahko vidiš. Ječe pa so v ostalem tako nizke in mračne, da so jetniki neredko zaradi prestanih muk zblazneli. — Nismo se dolgo mudili v doževi palači. Šli smo še na trg sv. Marka, kjer je zares lepo videti, kako krmijo golobe, ki so tako domači, da jemljejo hrano iz rok. Prav tedaj je ura odbila dvanajst in na so-

sednji strehi sta se začela premikati dva železna moža v naravni velikosti in tolči s kladivom po zvonu. Nato smo odšli v cerkev sv. Marka. Ta krasna stavba je napravila s svojo zunanostjo kakor tudi z notranostjo na nas nepozaben vtis. V notranjosti so njene stene poslikane s krasnimi slikami, tla pa opremljena z mozaiki. Ko smo spet stopili na tramvaj, da bi se odpeljali domov, smo bili že malo utrujeni. Po kosilu smo se odpravili na svetovnoznano razstavo Biennale, ki je bila zelo lepa. Ko smo se vrnili, je bil že skoraj večer. Po večerji smo se spomnili, da si moramo ogledati Benetke tudi ponoči. Hitro smo vzeli gondolo, ter se vozili po kanalih. — *Marijan Kambič*, dijak 4. realne gimnazije v Ljubljani.

*

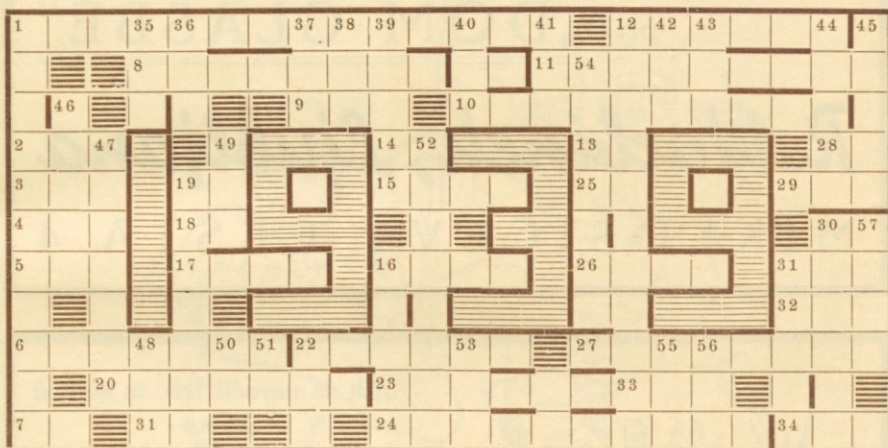
Rudarska nesreča v Hrastniku. — Pred leti se je zgodila v rovu Ojstro pri Hrastniku rudarska nesreča. V spomin trpinom, rudarjem in žrtvam te nesreče, je namenjen ta spis. — Ko sem se zjutraj odpravil v šolo, je bilo vse kot po navadi. Sirene so tulile s svojim žalostnim glasom in klicale rudarje na delo. Nihče ni slutil, da bo v teku dneva posegel v enolično rudarsko življenje tako razburljiv dogodek. — Ko sem se v šoli med glavnim odmorom pogovarjal s svojimi tovariši o raznih stvareh, ki so nas zanimala, se je po dvorišču raznesla novica, da se je v rovu Ojstro vžgal bencinski motor. Iz početka smo mislili, da je vse skupaj samo šala. Toda kmalu smo zvedeli, da je to bridka resnica. — Ko smo se vračali iz šole, ni bilo tako živo kakor po navadi. Nad vsemi učenci je ležalo neko breme, ki je motilo veselo razpoloženje. Ko smo prišli do rova je stalo tam že mnogo ljudi, ki so čakali svojcev. Kmalu je bila večina rudarjev na svežem zraku. Le za usodo šestih rudarjev niso vedeli, ne ljudje ne reševalci. Kmalu so v temnem rovu zamigljale lučke. Blizal se je zadnji oddelek reševalcev. Ljudi se je polastilo veliko razburjenje. Ko so se približali vozički, so videli šest belo zavitih teles mrtvih rudarjev. Ko se je v rovu razvil plin, ti niso mogli zbežati in so se zastrupili. — Drugi dan je bil pogreb. Na tisoče ljudi je spremljalo šest belih krst na zadnji poti. Sirena jim je žalostno tulila v slovo. — Ko se sedaj o Vseh svetih vrnem domov, grem vedno na pokopališče in obiščem grob mrtvih rudarjev, ki priča o trpljenju in nevarnosti iskalcev črnega diamanta.

Rešitev križanke

Vodoravno: 1. Metelko, 6. plavati, 12. onim, 14. svak, 15. korak, 17. kos, 19. anoda, 21. ime, 22. ahasver, 25. Rur, 26. neka, 28. potek, 29. odri, 30. J. T., 31. NT, 33. set, 34. db, 35. an, 36. pauk, 38. bula, 40. potnik, 41. samota, 43. poet, 45. rama, 47. os, 49. LL, 50. Sas, 52. so, 53. dm, 54. saje, 56. molek, 58. vile, 60. ara, 61. Samobor, 63. mat, 64. vazal, 66. ime, 67. Atena, 69. oreh, 71. opit, 72. Ešnapur, 73. Amerika.

Navpično: 1. Mekinje, 2. torek, 3. ena, 4. Lika, 5. km, 7. ls, 8. Avar, 9. van, 10. akord, 11. Ita Rina, 13. mostek, 16. omet, 17. kaos, 18. svet, 20. dura, 23. Hp, 24. ek, 27 Anatole, 29. Oblomov, 32. tunel, 34. Dumas, 36. pop, 37. kit, 38. bar, 39. ata, 42. Posavje, 44. Saloma, 46. Smetana, 48. Sara, 50. somi, 51. sebe, 53. dlan, 55. Jazon, 56. ma, 57. ko, 59. imeti, 61. slep, 62. Rape, 65. ara, 68. tir, 70. hu, 71. om.

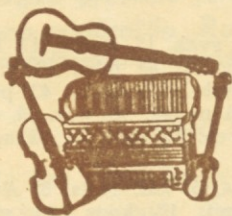
Križanka „1939“

Vodoravno: 1. največji slovenski pesnik, 2. predplačilo, 3. pride po vojni, 4. osebni zaimek, 5. otok na Jadranu, 6. polotok v Severni Ameriki, 7. na (nem. s dativom), 8. največja reka v Južni Ameriki, 9. nočno zabavišče, 10. ravnina v vardarski banovini, 11. ščiti poslanca, 12. del Sredozemskega morja, 13. grška črka, 14. vstavi »an«, 15. reka v Jugoslaviji, 16. reka v Albaniji, 17. grški junak, ki je bil ranljiv samo na peti, 18. skrajni v morje segajoči del celine, 19. pritrdilnica, 20. sestavna snov vina, 21. medmet, 22. reka v Palestini, 23. znanost, ki se bavi z rudinstvom, 24. polnilna baterija, 25. igralna karta, 26. rodovitni kraj v puščavi, 27. samostan na gori Mos, 28. osebni zaimek, 29. del glave, 30. osebni zaimek, 31. se nahaja v ustih, 32. predplačilo, 33. nasprotno od smeha, 34. kraj, v katerega pride duša dobrega človeka.

Navpično: 1. pojav v puščavi, 12. evropska država, 16. tekma s konji, 19. banovina v Jugoslaviji, 22. razkuževalno sredstvo, 30. reka v Jugoslaviji, 31. ital. mesto na naši obali, 35. svojilni zaimek, 36. vstavi »cmd«, 37. suženj (srbohrvaško), 38. števniki, 39. praviljično bitje, 40. del živalskega telesa, 41. afriška reka, 42. kazalni zaimek, 43. mesto na Jadranski obali, 44. seno, 45. mesto v Evropi, 46. reka v Jugoslaviji, 47. največji polotok na zemlji, 48. veznik, 49. šahovski izraz, 50. kdo (srb.), 51. medmet, 52. oblika glagola »napredovati«, 53. vstavi »amo«, 54. mesto v Grčiji, 55. svetopisemska oseba, 56. podredni veznik, 57. reka v Jugoslaviji.

Ali že imaš najbolj čitano povest »Rudi«? — Priglasí se g. poverjeniku Razorov in ti jo bo priskrbel!

Vsa glasbila strokovnjaško popravljamo
in uglašujemo

Ožimljenje lokov

Prodaja na obroke

Klavirje, violine, „Hohner“ harmonike, kitare, tam-
buraške instrumente, strune, loke in vse potrebščine
za različne instrumente kupite najbolje in najceneje

pri „DOM GLASBE“

R. Warbinek, Ljubljana

MIKLOŠIČEVA CESTA 4

Ali si že naročil lepo in najbolj
čitano

mladinsko povest

»RUDI«

ki jo je napisal pisatelj
Tone Seliškar?

Z Rudijem boš potoval s parnikom
po morju, z njim vred boš doživeljal
v Ameriki čudovite dogodivščine in
pri strojih, motorjih, aeroplanih, avto-
mobilih boš spoznal vso prelest ju-
naškega življenja pogumne mladine.

**Prijavi se še danes g. po-
verjeniku „Razorov“,**

ki bo potem skupno naročil knjigo
za vse naročnike.

Lepo ilustrirana knjiga stane samo

15.— din, vezana 20.— din.